

Ластайкі
Уладзіміра
Карызны
стар. 4

Што
хаваецца
ў бездані?
стар. 12

Пералівы
башкірскіх
перлін
стар. 14—16

Тэатр аб'ядноўвае людзей

Фота БелТА.

Днямі ў Гомелі ўрачыста адкрыўся XV Міжнародны фестываль тэатральнага мастацтва «Славянскія тэатральныя сустрэчы», які з моманту свайго заснавання падтрымлівае галоўныя каштоўнасці — мір, гуманізм і сяброўства. На сценах Гомельскага абласнога драматычнага тэатра, Гомельскага гарадскога маладзёжнага тэатра і Гомельскага дзяржаўнага тэатра лялек выступаюць айчыннымі і расійскімі прафесійнымі калектывы — з Мінска, Мазыра, Гомеля, а таксама Бранска, Смаленска, Разані, Екацярынбурга.

Па выніках выступленняў журы вызначыць найлепшы спектакль, найлепшую рэжысёрскую работу, найлепшую сцэнаграфію, найлепшае музычнае афармленне, найлепшыя акцёрскія работы. У якасці ўзнагарод прадугледжаны і спецыяльныя прызы. У складзе журы — заслужаныя дзеячы мастацтваў абедзвюх краін, вядомыя артысты і тэатральныя крытыкі.

Гісторыя міжнароднага фестывалю налічвае больш чым трыццаць гадоў — упершыню падзея адбылася ў 1989 годзе. Як падкрэсліў у прывітальным звароце старшыня Гомельскага аблвыканкама Іван Крупко, галоўная ідэя сустрэчы — аб'ядноўваць людзей, прыўносіць у жыццё святло, радасць і высокія пачуцці.

праекты

Паэзія для ўсіх

У цэнтральнай бібліятэцы горада Століна Брэсцкай вобласці ў савіку распачаты цікавы праект «Паэтычная лаўка». Кожны месяц пасядзець на літаратурнай лаўцы запрашаюцца мясцовыя паэты. У гасцях ужо пабывалі члены Саюза пісьменнікаў Беларусі Галіна Барыка і Васіль Казачок, якія чыталі свае вершы і вялі маналог на тэму «Паэзія для мяне — гэта...».

Сустрэчы запісваюцца, і відэа выкладваецца ў сацыяльных сетках. Так многія чытачы атрымваюць магчымасць убачыць і пачуць паэтаў-землякоў, з творчасцю якіх яны сустракаліся на старонках газет і часопісаў. Таксама ў паэтаў-пачаткоўцаў ёсць шанец заявіць пра сябе.

Праект будзе працягвацца да лістапада. Напрыканцы восені супрацоўнікі Столінскай бібліятэкі мяркуюць сабраць разам усіх аўтараў, якія паўдзельнічаюць у праекце.

Вера ЯВАР

зваротная сувязь

«Не трэба вас...»

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухачаў літаратурна-мастацкай і пазнавальнай праекты. Пачуць вершы беларускіх аўтараў у праекце «Адным штырхом» можна тройчы на дзень. Раніцай і вечарам у праграме «РадыёБібліятэка» гучыць раман Агаты Крысці «Атэль «Бертрам»».

Праграма «Літаратурная анталогія» гэтым разам прапануе старонкі рамана Івана Шамякіна «Крыніцы». У «РадыёБібліятэцы» двойчы на дзень слухайце твор Васіля Быкава «Трэцяя ракета». Суботнім вечарам выходзіць перадача «Літаратурныя гісторыі», дзе гучаць аповяданні айчынных і замежных аўтараў.

У праекце «Прачулым радком» — вершы Паўла Вераб'ева.

Змест перадачы «Радыётэатр плюс» (пачатак эфіру ў 21.30) у выхадныя складуць дзве часткі спектакля Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы «Вечар» паводле драмы Аляксея Дударова.

21 мая — 115 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Даўгялы (1908—1978), беларускага жывапісца.

21 мая — 95 гадоў з дня нараджэння Івана Козела (1928—1970), беларускага драматурга.

22 мая 95-годдзе святкуе Дзіна Кухарава (1928), беларускі дзеяч тэатральнага амаатарскага мастацтва, заслужаны работнік культуры Рэспублікі Беларусь.

22 мая — 85 гадоў з дня нараджэння Марыі Жабінскай (1938—2018), беларускага мастака дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, мастацтвазнаўца.

22 мая 75-годдзе святкуе Мікалай Бушчык (1948), беларускі жывапісец.

22 мая 70-гадовы юбілей святкуе Раіса Клімковіч (1953), беларуская мастачка дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва.

24 мая — 95 гадоў з дня нараджэння Івана Панчанкі (1928—2005), беларускага празаіка, нарысіста.

25 мая — 90 гадоў з дня адкрыцця (1933) Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Рэспублікі Беларусь.

25 мая 85-годдзе святкуе Уладзімір Карызна (1938), беларускі паэт, заслужаны дзеяч культуры Рэспублікі Беларусь.

25 мая — 85 гадоў з дня нараджэння Міхася Стрыгалёва (Міхаіла

юбілей

Эстафета пагранічнікаў

У хуткім часе пагранічная служба Рэспублікі Беларусь будзе адзначаць свой юбілей. Прыгожая лічба 105 нагадвае грамадзянам пра тое, што на працягу гэтага часу наш сон, мір і парадак на дзейна ахоўваюцца.

З нагоды юбілею стартвала пагранічная эстафета. Пагранічнікі аб'едуць заставы і населеныя пункты агульнай працягласцю больш за 5 тысяч кіламетраў. Удзельнікі эстафеты наведалі і аграгарадок Рытань, дзе правялі ўрок мужнасці «Ахоўваць і абараняць» для жыхароў населенага пункта і школьнікаў Спондаўскай, Падольскай, Камелішкаўскай, Рытанскай школ. Канцэрт, выступленне кінолагаў, выстаўка ўзбраення, тэхнікі — усё гэта зацікавіла прысутных.

Бібліятэка філіяла «Рытанская сельская бібліятэка» аформіла тэматычную выстаўку «Ахоўваць і абараняць» і зрабіла агляд літаратуры.

Удзельнікі эстафеты прывезлі з сабой 12 кніг аб пагранічных войсках і расказалі пра абарону Брэсцкай крэпасці і подзвігі ў часы Вялікай Айчыннай вайны.

Вольга ЗАЯНЧОЎСКАЯ
Фота даслана аўтарам

Юным прыхільнікам мастацкага вяшчання канал «Культура» прапануе з панядзелка да пятніцы чытанні ў межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». Гэтымі днямі выходзіць твор Алега Грушэцкага «Рыцар Янка і каралеўна Мілана» (музыка Аляксандра Літвіноўскага). У выхадныя ў перадачы «Дзіцячы радыётэатр» прагучыць пастаноўка «Шкляныя горы» паводле беларускай народнай казкі, а таксама казкі «Пану наука» і «Алёнка». Штовечар у 21.00 «Вячэрняя казка» для маленькіх.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам свежага нумара штотыднёвіка «LiM». У нядзелю радыёверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы» пісьменніка, публіцыста Навума Гальпінскага прапануе сустрэчу з навуковым супрацоўнікам Гудзевіцкага літаратурна-краязнаўчага музея Ліліяй Рэйшэль. Новы выпуск праекта «Літаратура на радыё» прагучыць у чацвер.

Лаўрэнцьевіча; 1938—2005), беларускага паэта, перакладчыка.

25 мая — 80 гадоў з дня нараджэння Міколы Федзюковіча (Мікалая Мікалаевіча; 1943—1997), беларускага паэта, перакладчыка.

27 мая — 70 гадоў з дня нараджэння Анатоля Барзеннікава (1953—2010), беларускага скульптара.

Календар падрыхтаваны БДАМЛМ

Саюз пісьменнікаў Беларусі Віцебскае абласное аддзяленне СПБ выказваюць глыбокае спачуванне Сяргею Трафімаву з прычыны напатакуўшага яго гора — смерці МАЦІ.

«LiM»-люстэрка

Беларускае таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі сумесна з таварыствам «Беларусь — Іран» правялі ў сталічным Доме дружбы шэраг мерапрыемстваў, прысвечаных стасункам паміж дзвюма краінамі. У панядзелак, 15 мая, на базе дзяляговай пляцоўкі адбыўся вечар з нагоды Дня персідскай мовы і дня нараджэння класіка персідскай літаратуры Абулькасіма Фірдуосі. Учора, 18 мая, прайшоў вечар, прысвечаны 975-годдзю з дня нараджэння паэта і філосафа Амара Хаяма. Удзел у мерапрыемствах узялі супрацоўнікі пасольстваў Ірана і Таджыкістана, а таксама прадстаўнікі грамадскасці, выкладчыкі і студэнты ВНУ і каледжаў горада Мінска.

На сцэне Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра юнага гледача адбыўся паказ спектакля «Дзеці ваеннага Мурмана» трупы «Дзіцячай тэатральнай школы» з Мурманска. За пастаноўку, прысвечаную подзвігу маленькіх абаронцаў паўночнага расійскага горада ў гады Вялікай Айчыннай вайны, адказная старшыня камітэта па культуры мурманскай гарадской адміністрацыі Алена Крыжына. «Калі мы паказваем спектакль дома, у Мурманску, калі тэатра заўсёды дзякуючы карэта хуткай дапамогі. Людзі, для якіх гэта не спектакль, а іх дзіцяціна, усміхаюць пастаноўку па-асабліваму», — адзначыла рэжысёр у каментарыі БелТА. У дзень прэм'еры на базе ТЮГа адбылася сустрэча дэлегацыі з Мурманска з кіраўніком упраўлення культуры Мінгарвыканкама Віталём Брэлем, на якой, у прыватнасці, узнімаўся пытанні культурнага супрацоўніцтва гарадоў-пабрацімаў.

У Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатры імя Максіма Горкага пройдуць гастролі Пермскага тэатра «У Моста». На мінскай сцэне адбудзецца паказ спектакля «Мачаха Саманішвілі» рэжысёра Сяргея Фядотава. Аўтары літаратурнай асновы — Барыс Рацэр і Уладзімір Канстанцінаў (паводле аднайменнай аповесці Давіда Кльдзішвілі). «Спектакль напоўнены дасціпнымі жартамі, невычарпальным жыццямі любові і асаблівым унутраным святлом, якое сыходзіць ад жыхароў слаўнай грузінскай вёскі. І тут вы абавязкова ўбачыце цуд!» — запэўніваюць у прэс-службе сталічнай тэатральнай установы. Гісторыя апавядае пра маленькую імязрэцінскую вёску ў Грузіі, дзе ўсе жывуць адной вялікай сям'ёй, збіраюцца за сталом, каб вырашаць праблемы супольна. І ўсё было б нудоўна, калі б аўдэя не сямідзесяцігадовы Бекінэ не вырашыў зноў ажаніцца... Адначым, Пермскі тэатр рэгулярна гастроліруе па Беларусі і добра знаёмы нашаму гледачу. «У Моста» лічыцца найлепшым рэгіянальным тэатрам Расіі.

Знакамітую ікону Андрэя Рублёва «Тройца» выстаўяць у храме Хрыста Збавіцеля ў Маскве на праваслаўнае свята Тройцы, паводле агенцтва «РІА Навості». Затым ікону адрэстаўруюць і перамесцяць у Тройцкі сабор Свята-Тройцкай Сергіевай лаўры на доўгатэрміновае захоўванне РПЦ. Цяпер яна знаходзіцца ў калекцыі Траціцкаўскай галерэі. Абраз транспартуюць з удзелам экспертаў і ў строгай адпаведнасці з патрабаваннямі бяспекі. Твор будучы захоўваць у спецыяльнай капсуле, якая падтрымлівае патрэбны рэжым вільготнасці і тэмпературы. Нагадаем, летась з нагоды 600-годдзя здзябання мошчаў святога Сергія Раданежскага ікону ўжо выстаўлялі ў яе «родным» храме — у Тройца-Сергіевай лаўры. «Тройца» — адна з ікон аўтарства Андрэя Рублёва. Паводле розных версій, яна была створана альбо каля 1410 года для першай друільнай Тройцкай царквы, альбо ў 1425—1428 гадах.

На Блакітным берэзе ў Францыі прайшла цырымонія адкрыцця 76-га Міжнароднага Канскага кінафестывалю. Фільмам адкрыцця стала гістарычная драма «Жанна Дзюбары» з Джоні Дэйам у ролі Людовіка XV. У бітве за «Залатую пальмавую галіну» сышліся легендарныя рэжысёры з усяго свету — ад Джонатана Глейзера да Хіракадзю Карэідзі, ад Уэса Андэрсана да Акі Каурісмакі, ад Кена Лоўча да Тома Хейса. Ёсць сярод намінантаў і пачаткоўцы — пастаноўшчыца з Сенегала Рамата-Тулі Сі прэзентуе на фестывалі дэбютны фільм «Банель і Адама». Журы асноўнага конкурсу ўзначаліў шведскі рэжысёр, двухразовы лаўрэат «Залатога пальмавай галіны» Рубен Эстлунд. Па-за конкурсам пройдуць прэм'еры такіх чаканых фільмаў, як пятая частка «Індыяны Джонса» з Харысанам Фордам, «Забойчыя кветкавага месяца» Марціна Скарсэза з Леанарда Ды Капрыя і Робертам Дэ Ніра на галоўных ролях, а таксама новага гістарычнага фільма Такешы Кітана «Шыя».

Цікавінкі ад Камілы НАВІНКАЙ

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

20 мая — на сустрэчу з паэтамі сталічнага аддзялення СПБ, якая адбудзецца каля Рагушы (пл. Свабоды). Пачатак у 16.00.

20 мая — у Цэнтральную гарадскую бібліятэку г. Жодзіна (вул. Міру, 21) на творчую сустрэчу з пісьменніцай Тамарай Бунтай. Пачатак у 10.30.

22 мая — на пасяджэнне літаратурнага аб'яднання «Доблесць» пры Цэнтральнай бібліятэцы Цэнтральнага Дома афіцэраў (вул. Чырвонаармейская, 3). Пачатак у 15.00.

23 мая — у дзіцячую бібліятэку № 15 (вул. Слабодская, 27) на творчую сустрэчу з пісьменніцай Ірынай Карнаухавай. Пачатак у 12.00.

23 мая — у кінатэатр «Кастрычнік» (пр. Незалежнасці, 73) на духоўна-асветніцкі праект пісьменніцы

Тамары Левішко з удзелам членаў МГА СПБ. Пачатак у 14.00.

23 мая — у Дом літаратара (вул. Фрунзэ, 5) на юбілейны творчы вечар пісьменніцы Тамары Кавальчук «Любоўю народжаны радкі». Пачатак у 17.00.

24 мая — у публічную бібліятэку імя Ф. Багушэвіча (вул. Прытыцкага, 42) на творчую сустрэчу з пісьменнікам Міхасём Пазняковым. Пачатак у 13.00.

24 мая — на пасяджэнне літаратурнай гасцёўні «Літарынка» пры СШ № 170 (вул. Рафіева, 7) з удзелам пісьменніка Віктара Шніпа. Пачатак у 10.00.

24 мая — у кінатэатр «Ракета» (зав. Рабочы, 3) на мерапрыемства ў межах духоўна-асветніцкага праекта пісьменніцы Тамары Левішко. Пачатак у 14.30.

26 мая — у Цэнтральную бібліятэку імя Я. Купалы (вул. Харужай, 16) на прэзентацыю міжнароднага зборніка «Сузор'е». Пачатак у 13.00.

Прыветнай песні адгалоссе

За выданне серыі кніг «Бібліятэка дзіцячай літаратуры народаў СССР», якая з'явілася ў выдавецтве «Юнацтва», і асабісты ўдзел у перакладзе твораў ён разам з Валянцінам Лукшам і Уладзімірам Анісковічам быў удастоены звання лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь. З'яўляецца таксама лаўрэатам прэміі Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі, літаратурнай прэміі «Залаты Купідон». Яму прысуджана ганаровае званне заслужанага дзеяча культуры Рэспублікі Беларусь. Узнагароджаны ордэнам Францыска Скарыны. Ужо гэтага дастаткова, каб сцвярджаць, што талент твой належна ацэнены. Аднак ёсць яшчэ і тое, што дазваляе яму лічыць сябе ці не самым шчаслівым чалавекам у краіне.

Кожны новы дзень на Беларускім радыё пачынаецца і завяршаецца выкананнем Дзяржаўнага гімна Рэспублікі Беларусь.

А ён, Уладзімір Карызна, як вядома, адзін з яго аўтараў. Разам з Міхасём Клімковічам і кампазітарам Нестарам Сакалоўскім.

С'ям'я, у якой рос Уладзімір Карызна, была дружнай і працавітай. Іван Ціханавіч хораша іграў на балалайцы. Яшчэ да вайны ўдзельнічаў у мастацкай самадзейнасці. Ніна Канстанцінаўна мела чуючы голас. Часта яны разам спявалі. У хаце быў патэфон і каля сотні пласцінак. Пераважалі фальклорныя творы і песні Ісаака Дунаеўскага, Мацвея Блантэра, іншых вядомых кампазітараў. Меліся і запісы арый з класічных опер. Ужо ў тры гады Валодзя па наклеяках адрозніваў, дзе што запісана.

Як сведчыць у аўтабіяграфіі, яго «дзіцтва прыйшлося на ваенныя гады. Бацька быў у партызанах, а мама берагла трох дзяцей. Хапіла ўсякага гора: былі заложнікамі, мерзлі ў блоце ў час блакады. Мне, старэйшаму, было каля чатырох гадоў (нарэдзіўся 25 мая 1938 года ў вёсачы Пціч Мінскага раёна. — А. М.), а малодшай сястрычцы — усяго толькі год... Цудам засталіся ў жывых». Пра гэта і адзін з яго вершаў:

*Калі фашысты лезлі ў час блакады,
Лілі аўчаркі нас пералаціць —
Лісным мы нетрам вельмі былі рады!
Той час успомню — сэрца забаліць.*

Паэзія зацікавіўся школьнікам. У чацвёртым класе напісаў і свой першы верш. Скончыўшы Крупіцкую сярэднюю школу, паступіў на аддзяленне беларускай мовы і літаратуры філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. На гэты час па-сапраўднаму захапіўся і музыкой. Наведваў літаб'яднанне «Крыніцы» пры газеце «Чырвоная змена», спяваў ва ўніверсітэцкім хоры. Шмат дала вучоба ў пастаянна дзеючым семінары самадзейных кампазітараў пры Саюзе кампазітараў Беларусі, дзе з пачатковымі займаўся Генрых Вагнер і Рыгор Пукст. Некаторыя свае вершы паклаў на музыку. Адзін з іх паказаў Уладзіміру Алоўнікову.

Вядомасць набыла песня «Беларусь мая сінявокая». Упершыню яна прагучала ў 1960 годзе, а напісана была годам раней. Спачатку яе выконваў Дзяржаўны хор пад кіраваннем Генадзі Цітовіча, потым квартэт «Купалінка». А хутка заспявала і ўся Беларусь.

*Неба чыстае і глыбокае
І бярозавыя ціхі гай —
Беларусь мая сінявокая,
Беларусь мая, родны край.*

Пасля такога поспеху, здавалася, яму наканаваны хуткі творчы рост. Аднак у 1961 годзе па размеркаванні паехаў выкладаць беларускую і рускую мову і літаратуру ў Опсаўскую сярэднюю школу Браслаўскага раёна. У Мінск вярнуўся толькі праз шэсць гадоў. Будучы старшым рэдактарам аддзела беларускай музыкі на Рэспубліканскім радыё, яшчэ больш зблізіўся з кампазітарамі. Плённым стала супрацоўніцтва з Юрыем Семянякам, з якім напісалі шмат песень. Але самай любімай у слухачоў стала «Люблю цябе, Белая Русь», напісаная ў 1968 годзе. Яна — свайго роду песенная візітówka нашай блакітнавокай краіны. Настолькі краўнальна гучыць, што не спяваць проста нельга:

*Жытнёвае поле, лясны і азёры,
Крынічанька ў лузе і ў небе жаўрук, —
Услухайся толькі — усё тут гаворыць:
Люблю цябе, Белая, белая Русь.*

Працаваў Уладзімір Карызна на Рэспубліканскім радыё і загадчыкам аддзела

Фота Кастуся Дробова.

Уладзімір Карызна.

беларускай музыкі, быў рэдактарам аддзела навукі і мастацтва часопіса «Польмя». Паэзія звязаная з выдавецтвам «Юнацтва»: старшы рэдактар, загадчык рэдакцыі літаратуры для дашкольнікаў. Быў намеснікам галоўнага рэдактара часопіса «Крыніца».

Выдаў кнігі «Край мой сінявокі» (1963), «Жураўліны досвітак» (1969), «Святло лўня» (1972), «Цеплыня» (1977), «Цішыня баразны» (1981) і іншыя. Неаднойчы выхадзілі выбарныя творы. У 2007 годзе яны папоўнілі бібліятэчку серыі «Беларуская паэзія XX стагоддзя». Па-ранейшаму заставаўся найбольш вядомым беларускім паэтам-песеннікам. Больш чым дзвесце яго вершаў пазначаны на музыку. Звыш пяцідзiesiąці — з уласнай мелодыяй. Выйшлі зборнікі песень «Клубныя вечары» (1979), «Люблю цябе, Белая Русь» (1984), «Салавей спявае» (1990).

Плённа працуе Уладзімір Карызна і ў галіне дзіцячай літаратуры: «На сяле ў бабулі» (1975), «Кыонг і яго сябры» (1982), «Малююць дзеці» (разам з Артурам Вольскім, 1984), «Зямля — два паўшар'і» (1988), «Мір і сонейка для ўсіх» (1990), «На азёрах сінх» (2000), «Чароўнае вочка» (2003), «Лепяць ластаўкі гняздзечкі» (2010).

У творах і для дзяцей, і для дарослых — традыцыйнасць тэмы з яе індывідуальным асэнсаваннем. Ва Уладзіміра Карызна не знойдзеш нечаканых эпітэтаў, параўнанняў, але ў вершах заўсёды прысутнічае радасць першаадкрывання, што прыносіць задавальненне юным чытачам. Асабліва гэта адчувальна ў творах, прысвечаных прыродзе. Часам дастаткова толькі некалькі слоў, каб паэтычны малюнак стаў запамінальным.

Хораша прагучала кніга «Лепяць ластаўкі гняздзечкі». Паэт, з'яўляючыся прыхільнікам традыцыйнай манеры, далідна ўважае нават не кожны радок, а кожнае слова, прамаўляе так, каб той ці іншы вобраз прыйшоў сваёй арыгінальнасці не адштурхнуўшы ад рэальнасці, ствараў выразны малюнак, а думка, закладзеная ў аснову, была важкай. Паколькі галоўна чытацкая аўдыторыя ў дадзеным выпадку — дзеці малодшага школьнага ўзросту, аўтар імкнецца, каб быў як пазнавальны, так і выхаваўчы эффект, а шмат у якіх выпадках і развівала ў дзяцей назіральнасць, умненне лагічна мысліць.

Пазнаёміўшыся са зборнікам «Лепяць ластаўкі гняздзечкі» (кожнае новае пакаленне па-свойму адкрывае яго адметнасць і непаўторнасць), многім захоўвацца хутчэй даведацца, а што ж гэта за твор, які даў назву ўсёй кнізе. На дваццаць першай старонкі яны і напактаюць аднайменны верш:

*Пад страхом каля рэчкі
Лепяць ластаўкі гняздзечкі,
Насця воч з іх не спускае,
Насця ім дапамагае:*

*Хлеба, зерня ім выносіць,
А за гэта Насця просіць,
Каб, як стоміяцца, не спалі,
Ёй на сон паішчабяталі.*

Гэта традыцыйны верш не толькі па форме напісання, але і па змесце. Ды талент ёсць талент, ён абавязкова спрацоўвае ў любым выпадку. Уважліва ўнікнеш у сэнс радкоў і адчуеш, як добра разумее паэт псіхалогію дзяцей. Прачытаўшы верш, заўважаеш, наколькі чуйная душа ў маленькага чалавека, якая спагадлівая яна, як прагне рабіць дабро. Таму Насця і спяшаецца пакарміць птушак. Але ж несумненна, што і захапляецца імі невыпадкова, бо хутчэй за ўсё жыве ў горадзе, а лета праводзіць у вёсцы ў дзядулі з бабуляй ці ў сваякоў. Тут для яе ўсё новае, незнаёмае, а ў нечым і загадкавае. Які і гэтыя птушкі, якія мітусяцца, лепячы для сябе гняздзечка, якія яна палюбіла.

Таму і хочацца дзяўчыцы, каб яны ёй і «на сон паішчабяталі».

Паколькі верш напісаны не ад першай асобы, такія думкі ў яе вусны ўкладвае паэт, але зроблена гэта надзіва неспрэдна, натуральна. Таму і складаецца ўражанне, што ўсё прамаўляе сама Насця. Дарчы, гэтакім шляхам ідзе Уладзімір Карызна і ў шматлікіх іншых вершах, героі якіх Насця і хлопчык Ваня, найбольш любімыя яго персанажы, хутчэй за ўсё, маюць прататыпаў. Дый іншыя дзеці «прапісаліся» ў вершах. Як з ручайка пачынаецца рака, так і з тонкага псіхалагічнага спасціжэння душы дзяўчынак і хлопчыкаў нараджаецца да паэта давер.

Уладзімір Карызна, па сутнасці, не выдумляе свае вершы, хоць і мае багату творчую фантазію, а як бы спісавае іх з натуры, толькі па-майстэрску ўзнаўляючы ўнутраны свет дзяцей, чуйна заўважаючы тое, што ў пэўнай сітуацыі можа з'явіцца ў іх думках. Адзін з самых характэрных прыкладаў таму — верш «Ручайкі для сінчкі»: «Звязала Нас-

ця // Для сінчкі // З пуховых нітак // Ручайкі. // А як памераць іх — // Не знае: // Сінчкі тая // Уцякае».

Калі ж чытаеш верш «Самая лепшая», ніякага сумнення ў тым, што ён «напісаны» самой дзяўчынкай, якая вельмі любіць сваю маю:

*Весняй заранкай свеціць,
Лашчыць,
Як звод ручая,
Самая, самая лепшая ў свеце
Мама мая.*

Ёсць у кнізе і гумарыстычныя, жартоўныя творы. Ёсць і лічылікі, а таксама небеліцы. Вершы, якія адносяцца да апошняга жанру, калі яны дасціпныя, нязменная прыхільна сустракаюцца дзецьмі. Так успрымуць яны і гэтую небеліцу: «У вадзе расце капусца, // Рыба ў полі ходзіць густа. // Дрэвы ў клубе польку скачуць, // Аж са смеху мухі плачуць».

Арыгінальнымі атрымаліся і загадкі, у тым ліку і песенныя, аб'яднаныя назвай «Насця і Янка» (нічога падобнага раней сустракаць не даводзілася). Што тычыцца казак, то ў зборніку прадстаўлены дзве разнавіднасці гэтага жанру: творы, у якіх, няхай і аспрэчана, прысутнічае фальклорная аснова, і казкі, цалкам народжаныя аўтарскай фантазіяй. Але і ў першым выпадку Уладзімір Карызна па-свойму разгортавае сюжэт, таму гэта дае падставы і пра падобныя казкі сцвярджаць, што яны арыгінальныя.

Сымвалічна ўспрымаецца казка «Іграй, жалейка, не змаўкай...», якая завяршае кнігу. Яна — яшчэ адзін напамін пра тое, што толькі аптымізм, жыццялюбства давалі сілы выжыць беларускаму народу на ветравыя скразнякі часу, а гэты бараб'е за выжыванне шмат дапамагалі народныя песні, мелодыі, увасабленнем якіх з'яўляецца жалейка. Пакуль яна будзе гучаць, датуль і жыць Беларусі.

Верш «Родная песня» ён невыпадкова прысвяціў Юрыю Семяняку, хоць песні на яго словы напісалі і такія майстры сваёй справы, як Яўген Глебаў, Ігар Лучанок, Эдуард Ханок, Леанід Захлеўны, Эдуард Зарыцкі і іншыя. У ім выказаў запавятае, што было дорага абодвум і чым сам працягвае жыць:

*Святлеў ад песні
Я часінай грознай,
Прызнанні сэрца чулага шантаў
Калі жалёных вышак,
Вербаў росных,
У шчырым царстве сінх рэк і траў.*

Уладзімір Карызна, бадай, як ніхто іншы, чуе (і стварае!) песні, блізка да народных. Дзякуючы яму нараджаюцца такія, якія заўсёды любілі, ды і цяпер любяць спяваць на Беларусі. Важна і тое, што ён — з тых твораў, якія, дзякуючы сваім найлепшым вершам, дапамагаюць палюбіць паэзію нават тым, хто не надта ўважлівы да яе, бо тое, што нараджаецца з-пад яго піра, — па-сапраўднаму зямное. У нечым і як тое свежае паветра, якім дыхаеш і надыхаецца не можаш.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Кветка-знічка — красадзён

Перагортваючы старонкі сваёй памяці, усё часцей прыгадваю тых, з кім быў добра знаёмы і хто ўжо адышоў у лепшы свет. У горахце іх і Мікола Федзюковіч. Сціплы чалавек, надзіва самабытны паэт — ён, вобразна кажучы, не зоркі запальваў. Ён сам быў зоркай. Той, якую звычайна называюць знічкай. Рана ўзыхіла, хораша запалілася і... знічка. А след застаўся. Гэтакі ж яркі, які і яна сама.

3 краёў Драгічынскіх

Спачатку пазнаёміўся з ім завочна, прыехаўшы па размеркаванні працаваць у рэдакцыю драгічынскай раённай газеты «Запаветы Леніна» (сённяшні «Драгічынскі веснік»). Даведаўся, што ён родам з гэтых краёў. Неўзабаве адбылося і яшчэ адно знаёмства, таксама завочнае. У год майго прыезду ў Драгічын (1968) у выдавецтве «Беларусь» у серыі «Першая кніга паэта» якраз выйшла яго кніга «Зямля — магніт».

Вершы спадабаліся. Хоць бы гэты — душэўна-адкрыты. Але прыцягальнасць яго яшчэ і ў той своеасабліваці на строю, якую перадаць можа толькі сапраўдны паэт:

Неба зоркамі вышыта густа.
Неба мне надавае хустку,
хустку ў крапінку,
хустку матчыну...

Кожнай знічкай чыйсь лёс адзначаны.
Пад хусцінай той фіялетавай
ахоўваю планету я.

Выплыў месяца,
вісіць над хвой.

Відна так —
хоць пішы пісьмо.

Знічка ўпала...
Няўжо,

Няўжо я
Кагосьці зберагчы не змогу?..

Асабіста пазнаёміўся ўжо ў Мінску, калі я пачаў працаваць у «ЛіМе». Тады ён падрабязней раскажаў і пра сваю малую радзіму.

«Вёска Гутава — тры вярсты»

Нарадзіўся ў вёсцы Гутава 22 мая 1943 года. Скончыўшы мясцовую школу, працаваў у ёй лабарантам. Быў супрацоўнікам іванаўскай раённай газеты «Чырвоная звызда» (цяпер «Янаўскі край»), фотакорэспандэнтам лунінецкай газеты «Ленінскі шлях» («Луненцкія навіны»). Служыў у арміі, скончыў адзяленне паэзіі Літаратурнага інстытута імя М. Горкага ў Маскве. У Мінску быў рэдактарам выдавецтва «Народная асвета». У час нашага знаёмства працаваў у «Чырвонай змені». Пасля — у бюлетэні «Служба быту Беларусі», літаратурным кансультантам «Сельскай газеты» і адначасова ўзначальваў літаб'яднанне пры «Чырвонай змені».

Дэбютаваў у 1962 годзе ў лунінецкай газеце. Пісаў не так і шмат. Апроч кнігі «Зямля — магніт», выйшлі «Мілавіда», «Птушыны грай», «Макаў цвет». На двюх пакунцў мне аўтограф. На «Птушным граі» напісаў: «Дарагому Алесю Марціновічу непарушна!» І дата: «7.5.76». На «Макавым цвеце»: «Шаноўнаму Алесю Марціновічу, з сяброўскім прывітаннем, з пажаданнем здароўя і поспехаў. Мікола. 6.8.79».

Аднак тое, што ў 33-гадовым узросце быў заўважаны ў Маскве, шмат гаворыць. Яшчэ больш, што перакладчыкам кнігі «Птичье дерево» быў знакаміты Іван Бурсаў, увагай якога даражылі многія паэты. І, вядома, нямаля гаварылі самі вершы Міколы Федзюковіча. Сярод іх і «Зварот да вёскі Гутава» — твор-споведзь:

І не вярнуся я ізноў
у гмах над соннымі бярозамі,
бо я нарэшце тут знайшоў
і сінь вясны і барвы восені.

І не шкадаю аб гадах,
калі ты побач, Гута-Гутава...
Мне па тваіх вачах гадаць,
ці многа мне яшчэ кахаць;
табе ў маіх вачах відаць,
ці доўга нам з зямлёю гутарыць...

Гэтае прызнанне ў любові да Гутава — і ў заключных радках верша «Вёска Гутава»: «Бласлаўная вёска Гутава, // мне з табою спяваць і гутарыць, // і заўсёды цябе любіць». Твор сімптаматычнай самай стыхій палескага жыцця, адметнасцю традыцый, вярнасцю ім. Узнаўляецца тое, у чым сам дух народны. Верш прывязаны і да канкрэтных гутаўскіх рэалій:

Вёска Гутава ў снег захуталі
давідна свежакі-вятры.
Сустракае нас вёска Гутава
крыкам пёўняў, сталёвым зрукатам...
Вёска Гутава — тры вярсты!

Замытка-завая сцэлеца
за аўтобусам наўздагон...

Людна, гоманна за аселяй —
хлеббаробнае усё насельніцтва
ў прагнучанні адліжных дзён.

З неба дожджык лагодны капае,
з поўдня хмары пльывуць гусямі...
Старшыня Уладзімір Карпавіч
задумна дыміць цыгаркаю,
пазіраючы на гасцея.

Гарката ваеннага маленства

Іванава, па-мясцоваму Янава, прапісалася ў біяграфіі Міколы Федзюковіча і тым, што лёс звёў яго з рэдактарам раённай газеты Аляксеем Каўко. Аляксей Трафімавіч ахвотна падтрымліваў маладыя таленты, стварыўшы літаратурнае аб'яднанне «Ясельда». Сваіго роду хросным бацькам стаў і для Міколы. Удзячны вучань падпісаў яму і яго жонцы кніжку «Зямля — магніт»: «З павагай і ўдзячнасцю Надзеі Паўлаўне і Аляксею Трафімавічу ад сэрца. Іванава. I. VII. 68. М. Федзюковіч». У ёй Аляксею Каўко прысвечаны верш «Балада пра буслоў».

Твор пра аднолькава блізкае абодвум, але адначасова і балючае, трагічнае. Аднаму давалося ваяваць. Другі пякельныя жахі вайны зведаў у маленстве. Гэта прысуд вайны, прамоўлены дзіцем. Прамоўлена і ад імя цэлага пакалення, у якога была і сцёпная ваенная памяць, свае рахункі з фашызмам: «Хто сказаў, // хто сказаў: // «Калі бусел на хаце, // значыць — // хату // ніякае гора // не возьме?» // Тут — // вайна сорак першага, // страшнага года; // я — // апошні ў сямі // мужчына... // Хто сказаў, // што міне // бусліны край // гора? // Бацька мёртвы... // Трыццаць немагчыма...»

Аўтабіяграфічныя моманты відавочныя і ў вершы-звароце «Да брата Славіка». Калі пачынаеш чытаць яго, у памяці ажываюць радкі Аляксандра Твардоўскага: «Я знаю, нікакой мой вены // В том, что другие не пришли с войны...»

Я вінаваты, вінаваты,
што два гады ад роду меў,
што не было ў нас цёплай хаты,
што ўмелі гаварыць зарматы,
а я, бязбацькавіч, не ўмеў.

Я вінаваты, што матуля
так рана пачала сівець,
калі фашысцкай масці куля
ёй закланіла белы свет.

І ты сказаў тады, мой браце,
мы ў хаце ўдвух былі тады:

Мікола Федзюковіч.

— Пара за розум, Коля, брацця,
у нашай мамы —
я бы ты...
Успомні, як у дождж па дрывы
брылі з пякельнай цемнаты
апошнія салдаткі-ўдовы,
за імі следам дыбаў ты...

Пра іншых дбаючы, сябе забываючы

Людзям, у якіх нізкі баявы парог, заўсёды жыць нялёгка і няпроста. Нават і тады, калі боль гэты не фізічны, а маральны. Мікола Федзюковіч менш пра сябе дбаў, больш рупіўся пра сяброў. Калі б не ён, пасмяротны зборнік Яўгена Крупенькі «Жыццём прысягаю» не выйшаў бы.

Далёка не ўсё проста складвалася ў жыцці і самога Міколы Федзюковіча. Старэйшы брат загінуў, а сына ад жонкі Галіны Егарэнкавай забілі ў Расіі, куды яна пасля разводу паехала з ім. Убачыў яго толькі праз шмат гадоў. Калі ён прыехаў у Мінск, узяў з сабой у Люцынку — на радзіме Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча ладзілася паэтычнае свята. Тады і мяне пазнаёміў з ім, напісаў верш «На радзіме Вінцэнта». Збіраўся ўключыць яго ў сваю новую кнігу «Красадзён». Але пры яго жыцці зборнік так і не выйшаў. Ды і рукапіс у выдавецтве паста яго смерці згубіўся. На шчасце, творы захаваліся. Давёў рукапіс да ладу Віктар Гардзей, дадаў і творы з прыжыццёвых кніг Міколы Федзюковіча. Томік выбранага «Красадзён» у 2009 годзе папоўніў серыю «Беларуская паэзія XX стагоддзя» ў выдавецтве «Мастацкая літаратура».

Хто ты, ясельдзянка з касой-красой

Ёсць у жыцці Міколы Федзюковіча і старонка, пра якую бы наўрад ці хто здагадаўся, калі б не паэт Янусь Малец. Па яго словах, ён «аднойчы даў мне канверт з некалькімі амагарскімі кадрамі фотапленкі, на якім было напісана яго каліграфічным почыркам: «Янусь! Зрабі, калі ласка, пару здымкаў. Тут М. Федзюковіч і Я. Янішчыц». Пра свае стасункі з ёю асабіста не раскаваў. Але гэты здымак, а таксама некаторыя факты з яго біяграфіі, калі іх шляхі ў пэўнай ступені перакрываюваліся, прымусіў Янусь Мальца задумацца, а ці толькі звычайнае знаёмства было ў яго з маладзейшай на пяць гадоў паэтэсай. Распытваць не стаў, а пазней, калі ўжо абайма было ў жывых, з'явіўся яго артыкул-досвед «Непрыручаныя птахі» ў часопісе «Маладоць» (2000, № 3).

У ім Янусь Малец вяртаецца ў 1964 год, калі Яўгенія Янішчыц і Мікола Федзюковіч пачалі друкавацца ў рэспубліканскім друку. Удакладняе: «Што сачылі за

творчасцю адно аднаго, не сумняваюся». І звяртаецца да «Дня паэзіі-66», дзе ёсць і іх творы. «Прачыналася рэчка Ясельда...» Міколы Федзюковіча прыводзіць цалкам, будучы ўпэўненым, што гэта «загадкавы верш [...], які, як вы светліцца праз дзясяткі гадоў, стане страшэнным праорцтвам для абайма»:

Прачыналася рэчка Ясельда
і цякла ў старажытны бор...
Павандрую —
і зноўку я суды
прынясу маёй страты боль.
Не сумнецца боль ад дотыку
хвалі цяка, нібы сляза...
Пачыналася песня з досвітку
ў барадатых,
сівых лясках.
О дачка задуманай вярнасці —
ясельдзянка з касой-красой,
я не веру,
што ты не вернешся
ў гэта мудрае хараства.

А наверху —
дык песняй раненай
на гарачы ўпаду абрус...
Захвалюецца рэчкай ранішняй
у вачах маіх
Беларусь.

3 душой параненай

Янусь Малец агаворваецца: «Магчыма, зусім іншай дзяўчыне быў прысвечаны верш, а лірычная герайна існавала толькі ў фантазіі? Магчыма». Але ж і ў верхах Яўгенія Янішчыц «ёсць радкі пра Ясельду. Рака як бы з'ядноўвала іх романтичныя, узнёслыя душы». А ці выпадкова тое, што гэты верш Мікола Федзюковіч неаднаразова перадрукоўваў? Апошні раз у «Народнай газеце». У змененым варыянце, пад назвай — «Струна ў тумане», і з прысвечаннем «Яўг. Янішчыц».

Яшчэ больш выразны сэнс гучання гэтай «Струны ў тумане» ў вершы «Прышоў не папракаць...». У ім выразна гучыць боль кахання, што не стала ўзаемным:

Прышоў не папракаць, не наракаць:
так лёгка разлюбіла
і ранкам галубіным, бы на крылах,
прачнула ў другога на руках.

Прышоў не дамагацца, не маліць...
Няхай, няхай, не знаючы падману,
як век назад —
звініць струна ў тумане,
як тысячы гадоў — душа смільціць...

* * *

Памер раптоўна 8 студзеня 1997 года за сталом на кухні. Прадчуваннем ранняй смерці жыві. Нават склаў спіс вядомых людзей, якія адышлі ў вечнасць у 53 гады ці блізу гэтага. Напісаў верш з эпіграфам з Максіма Багдановіча: «Паломаны жыццём, чакаючы магілы...»:

Як ні чакаем смерці мы,
яна заўжды прыходзіць рана.
І думкі ад магіле раниць,
як ні чакаем смерці мы...

Таму вось і пішу старанна
я два радкі сярод зімы:
«Як ні чакаем смерці мы,
яна заўжды прыходзіць рана».

Гэтае «рана» тым больш відавочна, што пры ўсведамленні ён быў адным з найбольш таленавітых беларускіх паэтаў. Назва яго пасмяротнай кнігі гучыць сімвалічна. Красадзён — шматгадовая травяністая расліна, якая звычайна цвіце ўсяго адзін дзень. Але яе кветкі — буйныя жоўтыя ці аранжавыя — так радуецца сваёй прыгажосцю. Як і паэзія Міколы Федзюковіча.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Вера ў перамогу добра

На прылаўках кніжных крам з'явіўся зборнік **выбраных пражытых твораў «Жывіца»** пісьменніка **Аркадзя Жураўлёва**, **выдадзены Маладзечанскай друкарняй «Перамога»**.

Аўтар прыемна здзіўляе кожнай сваёй новай кніжкай, ён прафесійна спалучае розныя жанры. Нездарма ж свой шлях пачынаў з рабочай прафесіі, дзе галоўным было штодзённае брагаванае заданне, калі ніводны ланцужок не павінен абрываць рабочы канвеер. Гэтую абавязковасць аўтар перанёс і ў творчы працэс, дзе патрэбны і аналітычны розум, і рознабаковыя веды, і вялікае цяпленне і настойлівасць, акуратанасць і дакладнасць выкарыстанне слоў і многае іншае. Акрамя паспешлівасці.

Вось і цяпер, глядзячы на кніжную паліцу, вока адразу прыцягвае і назва кнігі «Жывіца» — фаліант на 540 старонак у шыкоўнай цвёрдай вокладцы з цудоўным малюнкам мастака Алёны Кучко: на стале — бохан хлеба і ўсё аздоблена нацыянальнымі сімваламі. Гэта яшчэ адзін доказ патрыятычнасці почырку пісьменніка: сімвалы жыцця і міру, аднасці і перамогі — тое, што павінна яднаць нас, беларусаў.

Жывіца... Аднак гаворка пойдзе не пра смалу жыццё, а пра парасткі, якія ўзыходзяць у душы чалавека: дабрны, шчырасці, спагадлівасці, любові і адданасці Радзіме. Дарэчы, аўтар — чалавек адкрыты і шчыры. Ён з высковага маленства чуў пра дружбу багатых людзей: «Чалавек багаты не тады, калі мае шмат грошай ці дарагіх рэчаў, а тады, калі ў яго вялікі душэўны набытак. Нездарма я ўсё жыццё працую ў рабочых калектывах, там, дзе штодня адкрываеш для сябе новага чалавека, новую душу. Так папаўняецца мой творчы набытак...» — расказваў Аркадзь Трафімавіч.

Свайму чытачу аўтар прапаноўвае як новыя апавесці, апавяданні і публіцыстычныя артыкулы, так і творы, якія прайшлі выпрабаванне часам і вельмі прыязна былі сустрэты чытачамі і крытыкай — менавіта яны склалі тры мастацкія раздзелы кнігі. У апошні ўвайшоў краязнаўчы нарыс «Край Кулалы да зорак нас кліча». Пра гістарычнае мінулае і сённяшні дзень розных куткоў нашай сінявокай Беларусі — Маладзечаншчыны (тут аўтар жыве ўжо больш за паўвека), Сморгоншчыны (радзіма пісьменніка), Мядзельшчыны (больш як сорак пяць гадоў тут жыў). Дарэчы, згаданы нарыс удала ўплецены ў цікавыя і мала вядомыя шырокаму чытачу старонкі гісторыі Вацкаўшчыны: «Пад музыку Шастаківіча» (пра нечаканае як для мясцовых жыхароў, так і ўсіх беларусаў адкрыццё: звычайная вёска Шэметава — радзіма прадзеда сусветна вядомага кампазітара XX ст. Д. Д. Шастаківіча), «Сніцны на бярозе (пра сьляных людзей Мядзельшчыны, а таксама ліставанне аўтара з М. Я. Аўрамчыкам, В. П. Рагойшам, І. І. Саламевічам). Праз цёплы пейзажны замалёўкі, лірычныя навалы і абразкі аўтар раскрывае непаўторную прыгажосць прыроды роднага краю, турботнасці цікавасці. Нездарма ж кажуць, што прырода — адзіная кніга, кожная старонка якой напоўнена глыбокім зместам. Толькі нельга парушаць ніводнага сказа. Я даўно не чытала такіх шчырых прызнанняў у любові да роднага куточка. Вось таму мастацкі творы А. Жураўлёва нясуць асалоду і хараство, выклікаюць асабліва цікавасць. Прачытаўшы згаданы нарыс, цікаўны падарожнік абавязкова жадае завітаць у гэты цудоўны куточак Беларусі.

Назву зборніку аўтар даў па аднайменным «высковым» апавяданні «Жывіца», дзе распавядаецца пра чалавека, які за грамадскімі клопатамі толькі-толькі пачынае сур'ёзна задумвацца пра сваю сям'ю. Да аўтара

разуменне лучнасці сям'і як душы адзінага арганізма прыйшло вельмі рана, бо дзіцячая памяць не адпускае, душа часам баліць па страчаным. Нездарма ж кажуць: дзе нам баліць, там і душа. І толькі досвед вучыць нас цаніць каштоўныя моманты жыцця. У пісьменніка гэта вёска Гарані на Сморгоншчыне, дзе аўтар творча падсілкоўваецца («СКРЫЖаванні», «Адкрыты душой сваю», «Сонца ў возеры», «Паэтава кладка» (пра М. Дуксу), «Чайкі над возерам»)...

Займальным падаецца і дэтэктыўны твор «Бумеранг», дзе галоўны герой, хцівы падаткавік, вядзе вельмі небяспечную гульню і ў кіруючым крэсле, якое ён займае, і ў побыце, здзекуючыся як з жонкі і яе сястры, так і з уласнай дачкі-падлетка. А таксама «Спадчынік» — пра сям'ю чыноўнікаў, якія «абклалі» сваіх жа падначаленых службовым падаткам...

Воінам-інтэрнацыяналістам прысвечана апавяданне «Рэкеціры», якое як і «Кампенсацыя» і іншыя дэтэктыўныя творы, у свой час друкавалася ў газеце «На страже». Загінулым у гады вялікай Айчынай вайны прысвечана апавяданне «Непераможная мелодыя», што выйшла на старонках часопіса «Польмя».

Пісьменнік у сваіх творах абаяраецца на душэўнасць, дабрны і ўзаемапаразуменне, а таксама трывогу за чалавека, перад якім жыццё ставіць розныя бар'еры. Творы Аркадзя Жураўлёва прыцягваюць і прымушаюць разважаць, бо застаюцца на лініі барацьбы за выхаванне чалавека новай краіны. Якраз гэтага штуршка ў зносінах творцы з чытачом часам і не хапае многім аўтарам. Гэта нясукая канструкцыя ў фарміраванні гуманістычнай духоўнай архітэктуры соцыуму.

У апавесці «СКРЫЖаванні» аўтар раскрывае сутнасць чалавечага ў чалавеку...

Творы Аркадзя Жураўлёва адкрываюць чытачу таемны свет каханых («Ганя», «Каханне не выбіраюць»), тонкіх пацунцаў, асуджаюць душэўную чэрствасць, хцівасць, эгаізм («Адкрыты душой сваю»). Відаць, што аўтар не павуае свайго чытача, а паказвае яго ў розных жыццёвых сітуацыях, як бы накіроўвае гера на правільны шлях, бо і ў самога жыццё было

не ў ружовых колерах, хця менавіта гэта і стала добрым падмуркам для творчасці. Чалавек павінен пераадоўваць перашкоды, каб спазнаваць сябе, каб набыць упэўненасць у сваіх сілах і магчымасцях (апавесць «Зламаныя кветкі»). Аўтар вельмі ўважліва ставіцца да чалавека, тым і прыцягвае чытача. Прачытаўшы яго творы, кожны адчуе не толькі аўтарскі талент і шчырасць, без якіх не бывае сапраўднай літаратуры, але і боль гераюў, іх перажыванні і радасці...

Хочацца спадзявацца, што пазнаёміцца з героямі, пра якіх раскажана ў кнізе, будзе не толькі цікава, але і карысна. Сярод іх — адданая сваёй справе настаўніца («Вёрсты лёсу») і непаўналетні вязень («Кампенсацыя»), былы смелы воін-інтэрнацыяналіст («Рэкеціры») і безаглядна закаханы маладая беларуская дзяўчына («Марыйка»), і чарнобыльскі хлопчык, з якога пасміліся аднагоўкі («Ясік»)...

Нельга спакойна чытаць гэты прамаці аўтара Алену Яфімаўну («Мая светлая мама»). Найначай як гімна Маці з'яўляецца гэты твор, бо тыя словы, што аўтар перанёс на паперу, ён гаварыў і пры жыцці любай матулі.

«Аўтар не змяняе прынцыпам сцвярдзення духоўнага пачатку сваіх герояў, робіць акцэнт на веры чалавека ў перамогу добра. Заглыбсеся ў творы Аркадзя Жураўлёва, — напісаў рэдактар кнігі знакаміты паэт і пражыт Віктар Гардзей, — і вы адчуеце, што кожная з'ява ці жыццёвы факт былі перажыты аўтарам. Кожнае апавяданне альбо навала ці замалёўка сарэты любоўю да прыроды і чалавека, жывой істоты. Па географіі яго апаведу можна пераканацца, што творчасць аўтара таленавітая і разнаасцежная. Прачытайце гэтую кнігу і, паверце, вы ні кроплі не пашкадуеце аб патрачаным часе. Што ні твор — пошук цікавых шматзначных і свежых мастацкіх вобразаў...»

Гэтым разам лаўрэат абласнога конкурсу пражыткаў А. Жураўлёў свае творы падае на дзвюх дзяржаўных мовах і з цікавымі каляровымі ілюстрацыямі. Упэўнена, што гэта толькі пашырыць кола прыхільнікаў яго творчасці.

Сеня АЛЯКСАНДРАВА

З любоўю да кнігі...

Завяршыўся трэці творчы конкурс кніжных закладак, арганізатарам якога выступіў Брэсцкае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі і Брэсцкая цэнтральная гарадская бібліятэка імя А. С. Пушкіна.

Прачытаная кніга надоўга застаецца ў памяці, а яе героі — найлепшымі сябрамі. Для любімых кніжак брэсцкія хлопчыкі

і дзяўчынкі штогод рыхтуюць свае падарункі.

Больш за паўсотню вырабаў, выкананых сваімі рукамі ў розных тэхніках, з саломкі, аплікацыі, вышыўкі, юныя майстры прадставілі і гэтым разам.

Закладкі з беларускімі матывамі, прысвечаныя творчасці класікаў і сучасных пісьменнікаў, гістарычнаму багаццю нашага краю ды казачным персанажам, былі прадстаўлены на конкурснай выставе, якую зладзілі

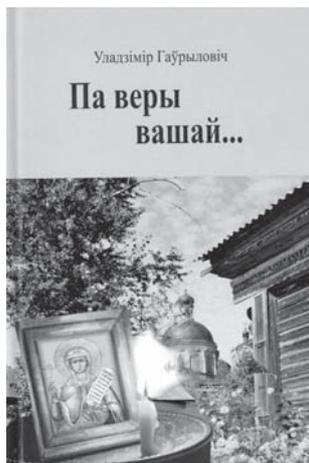
супрацоўнікі гарадской дзіцячай бібліятэкі падчас вясенніх вакацый. Кожны наведвальнік бібліятэкі мог прагаласаваць за выраб, які спадабаўся. У выніку падчас работы выставы было сабрана 778 галасоў!

У тройку лідараў трапілі кніжныя закладкі Ангеліны Жлобіч, Марыі Голік і Паліны Гадаванай.

З чэрвеня ў Брэсце падчас свята дзіцячай кнігі адбудзецца ўзнагароджанне пераможцаў.

Тацяна ДЗЕМДОВІЧ

Уладзімір Гаўрыловіч — вядомы сучасны пісьменнік, які ўпэўнена прадаўжае слаўныя традыцыі сваіх папярэднікаў, таксама палешукоў, народных пісьменнікаў Беларусі, трох Іванаў — Шамякіна, Мележа, Навуменкі. У сваіх творах — прозе, публіцыстыцы, драматургіі ён імкнецца ствараць яркія, запамінальныя вобразы, якія адлюстроўваюць жыццё, як сучаснае, так і мінулае.

Яшчэ адно яскравае сведчанне гэтаму — выхад у свет кнігі пад назвай «Па веры вашай...» (Мінск, Выдавецкі дом «Звязда», 2022). Жанр яе пазначаны як раман-версія. Сапраўды, пісьменнік даў тут сваё бачанне гісторыі роднага краю, у прыватнасці Тураўскага Палесся.

Адметна, што ў раманае цесна знітаваны сучаснасць і падзеі далёкай гісторыі (X—XI стагоддзі), а таксама Вялікай Айчынай вайны 1941—1945 гадоў, удзельнікамі і ахвярамі якой былі многія героі твора.

Калі ж гаварыць пра адлюстраванне сучаснасці, то трэба адзначыць, што аўтар узімае самыя надзённыя пытанні, якія хваляюць усіх беларусаў: умацаванне нашай дзяржаўнасці і суверэннасці, гістарычнае памяць народа, адказнасць за ўчынкi і шчасце тых, хто з табою побач, шанаванне памяці свайго роду.

Уражвае веданне аўтарам гісторыі сваёй Радзімы. А таксама і Польшчы, і Кіеўскай Русі. Твор настолькі займаўны, што немагчыма адарвацца, калі пачаць чытаць. Сюжэт з інтрыгай, нават дэтэктыўны. І тут аўтар паказвае сябе наватарам.

Яшчэ хочацца адзначыць і такі важны момант у творчасці гэтага мастака слова: нават чытаючы старонкі з адлюстраваннем падзей далёкай мінуўшчыны — тысячагадовай даўнасці — перажываеш за герояў як за сучаснікаў.

Творы Уладзіміра Гаўрыловіча вызначаюцца актуальнасцю, вучаць дабра і справядлівасці, міласэрнасці, патрыятызму, адлюстроўваюць не толькі наша слаўнае мінулае, але і сучаснасць, узнікаюць надзённыя праблемы, якія нам трэба вырашаць сумесна. І неадкладна. Акрамя таго, яны спрыяюць выхаванню прыгожай душы, што, па словах Міхаса Пазнякова, з'яўляецца галоўнай задачай для сапраўднай літаратуры ва ўсе часы. А Уладзімір Гаўрыловіч дастойна, творча працягвае і развівае найлепшыя традыцыі класікаў нашай літаратуры.

Міхась СЛІВА

Кампазітар у ролі пісьменніка

Кнігу ўспамінаў гродзенскага кампазітара Марка Копа «Моей судьбы дороги» можна назваць і справздачай за доўгае жыццё ў мастацтве, і споведдзю, і запрашэннем да шчырага грамадзянскага дыялогу.

Раней, у 2015 годзе, з-пад пера ветэрана працы, вядомага ў горадзе над Нёманам грамадскага і культурнага дзеяча выйшла кніга «Гродненщина поющая», створаная ў суаўтарстве з дачкой, музычным педагогам Марынай Петуховай. Яшчэ раней, у 2014-м, Марк Александравіч Коп увайшоў у аўтарскі калектыў энцыклапедычнага выдання пад назвай «Культура Гродзеншчыны. Факты. Падазеі. Асобы». А яшчэ былі аўтарскі зборнік песень «Нясеце песню пра наш Гродна, журавы», выданне «Жыццёвыя дарогі» з сэрэй «Бібліятэка самадзейнай творчасці», іншыя праекты.

Многія з нас па розных прычынах рана ці позна збіраюцца сесці за мемуары. А калі за плячыма няпростае, доўгае жыццё, радкі быццам самі прасяцца на паперу. Дарогі лёсаў чалавечых... Колькі ж іх апісана на кніжных старонках! Аўтарства дадзенай «жыццёвай лагістыкі» належыць кампазітару. Таму ад кнігі чакаецца пэўнае гучанне. Назвы раздзелаў гавораць самі за сябе: «Мае карані», «Маё дзяцінства», «Школьныя гады», «Мой брат Павел Александравіч Коп», «Мая жонка Куляшова Ала Мітрафанавна», «Бацькі майя жонкі», «Мае дзеці, унукі, праўнукі» і г. д. Праз асабісты матывы жыццёвыя дарогі аўтара выдчуць чытача да вечных, сямейных каштоўнасцей. Хто б мог падумаць, што гэтыя каштоўнасці будуць мець патрэбу ў абароне!

Марк Коп нарадзіўся ў 1937 годзе. Пасля шматлікіх блуканняў і выпраба-

ванняў у 1947-м сям'я Копаў прыязджае жыць у Гродна. Тут Марк заканчвае Гродзенскі дзяржаўны педагогічны інстытут імя Янкі Купалы (гісторыка-філалагічны факультэт). Студэнцкае юнацтва з галавой акунула хлопца ў мастацкую самадзейнасць. Калі чытаеш кнігу М. А. Копа, разумеш, наколькі значны культурны пласт гэта быў. У сэрцы на ўсё жыццё пасялілася любоў да музыкі, да народнай беларускай песні. Пачаліся праца канцэртмайстрам, актыўныя выступленні, гастролі; з'явіліся аўтарытэтыны настаўнікі; заслужаны дзеячы культуры БССР А. К. Шыдлоўскі, П. А. Радаліцкі, Л. Д. Ляшэнка. Паступова стала развівацца цяга да мастацкай творчасці, да самастойнага стварэння. З 1961 да 1971 года М. А. Коп працуе ў Гродзенскім культасветвучылішчы (цяпер каледж мастацтваў) намеснікам дырэктара па вучэбна-выхаваўчай рабоце; з 1971 да 1998 гг. — дырэктарам Дома народнай творчасці (цяпер Гродзенскі абласны метадычны цэнтр народнай творчасці).

З'яўляецца стваральнікам і першым кіраўніком клуба творчай інтэлігенцыі «Грані» (2000—2008).

Творчасць стала сэнсам жыцця, амаль сінонімам імя гэтага чалавека. У яго аўтарскім багажы нямала беларускіх песень на вершы гродзенскіх паэтаў: Людмілы Кебіч, Мікалая Спорніка, Янкі Насуты. Песні Марка Копа ўвайшлі ў рэпертуар народнага ансамбля песні і танца «Нёман», ансамбля народнай песні «Гармонія», камернага хору Гродзенскай капэлы, народных акадэмічных хароў Гродзенскай вобласці, хароў ветэранаў вайны і працы, дзіцячых музычных школ; выконваюцца калектыўнамі беларускіх дыяспар Польшчы, Літвы, Украіны, Казахстана. Шмат перажыта за гэтыя гады, шмат дасягнута. Але спачываць на лаўрах творца не збіраецца. Піша не толькі музыку, але і кнігі. Скажаце: кожны павінен займацца сваёй справай (муляр — класіці цэглу, мастак — маляваць, а кампазітар — пісаць музычныя творы)? Але ж свет пабудаваны інакш. Як вядома, і пісьменнікі часта пачынаюць спяваць альбо займацца жывапісам, сваймі ўласнымі малюнкамі ілюструюць кнігі... Імя таму — шматграннасць. У гэтым — грамадзянскае сумленне Марка Копа. А магчыма, не дае спакою даўні абавязак перад філалогіяй. Той, хто мае вушы, пачуе. Той, хто мае сэрца, адчуе. А для спасціжэння ўсяго разам, акрамя слухацкай, у творцы з'явілася аўдыторыя чытацкая. Менавіта так — сяршая жыццё гэтага чалавека гучала музыкай, а цяпер чытаецца ў выглядзе кнігі. Гартуючы яе аўтабіяграфічныя старонкі, многія не пазбегнуць вострых прыступаў настальгіі, і тады кніга становіцца кранальнай споведдзю не толькі для аўтара, але і для чытачоў. З дапамогай шматлікіх архіўных фотаілюстрацый, як на машыне часу, яна вяртае ў

юнацтва прадстаўнікоў мінулай эпохі. Жыццёвыя дарогі Марка Копа — шмат у чым і нашы з вамі агульныя шляхі, набыткі, адкрыцці. З прадмовы да кнігі (аўтар Марына Петухова, дачка кампазітара) чытач даведаецца, напрыклад, што з 1998 года ў Рэспубліцы Беларусь пачалі афіцыйна адзначаць Дзень работніка культуры менавіта па ўнесенай у парламент прапанове Марка Копа!

Многія з нас па розных прычынах рана ці позна збіраюцца сесці за мемуары. А калі за плячыма няпростае, доўгае жыццё, радкі быццам самі прасяцца на паперу. Дарогі лёсаў чалавечых... Колькі ж іх апісана на кніжных старонках! Аўтарства дадзенай «жыццёвай лагістыкі» належыць кампазітару. Таму ад кнігі чакаецца пэўнае гучанне. Праз асабісты матывы жыццёвыя дарогі аўтара выдчуць чытача да вечных, сямейных каштоўнасцей. Хто б мог падумаць, што гэтыя каштоўнасці будуць мець патрэбу ў абароне!

Марк Александравіч Коп — нават у нашым горадзе не адзіны кампазітар, захоплены напісаннем кнігі: «Моей судьбы дороги» наўрад ці можна аднесці да літаратурных выданняў. Вартасць кнігаўтабіяграфій звычайна мае не эстэтычны, а дакументальна-інфармацыйны, гісторыка-археалагічны характар. Я б назваў гэтую кнігу навігатарам па дарогах чалавечага лёсу, энцыклапедыяй аднаго жыцця, шчодрага і каларытнага. Як мелодыя душэўнай беларускай песні.

Дзмітрый РАДЗІВОНЧЫК

Прыгоды ад пінскай казачніцы

Літаратурная карта Піншчыны, як жамчужнымі россыпамі, зіхаціць вядомымі на ўсю Беларусь і за яе межамі імёнамі паэтаў, празаікаў, публіцыстаў, крытыкаў, літаратуразнаўцаў. Гэта — Аляксей Бібіцкі, Яўгенія Янішчыц, Анатоль Шушко, Валяніцця Локун, Валерый Грышкавец, Зіновій Прыгодзіч, Аляксей Ненадавец і многія іншыя майстры мастацкага слова.

Але жыццё не стаіць на месцы. У пісьменніцкай шэрагі ўвесь час уліваюцца свежыя творчыя сілы, дабаўляюцца новыя імёны маладых літаратараў, якія ўпэўнена займаюць свае нішы ў літаратурным асяроддзі.

Вось і нядаўна сярод творцаў-пачаткоўцаў яркай зорчак загарэлася імя пінчанкі Ганны Клімовіч, аўтара зборніка казак і неверагодных прыгод, які ўбачыў свет у пачатку бягучага года. Назва зборніка — «Анюціны казкі» («Анюціны сказкі»). Прыгожа. Арыгінальна.

Казкі, як вядома, заўсёды былі дзейным сродкам выхавання і інтэлектуальнага развіцця дзяцей, служылі незаменимым бальзамам для неакрэплых душ.

Мяркую, што Ганна Клімовіч невыпадкова звярнула да гэтага жанру. У творцы ёсць малодшыя браты, якіх ёй, старэйшаму дзіцяці ў сям'і, даводзілася нечым займаць, вучыць, дапамагаць маці выходзіць будучых грамадзян, абаронцаў Радзімы.

Дзіцячая літаратура: апавесці, апавяданні, вершы, паэмы, казкі — заўсёды карысталася ў нашай чытаючай краіне вялікім попытам. Цяперашні час — не выключэнне. Бо менавіта з дапамогай дзіцячых кніг фарміруецца асоба чалавека. З дапамогай добрых казак, ідэйных апавяданняў, патрыятычнай паэзіі складаецца праграма, выбудовуецца пазнавальны і выхаваўчы працэс для ўсіх навучальных устаноў.

З ціхім гучаннем матуліных песень над ложкам немаўляці, з чытаннем любімых казак дома па вечарах, у дзіцячых садах, школах і да юнацкага ўзросту дзеці ўбіраюць у сябе дабрыву і цэльныя кнігі, чэрпаюць з іх багатую народную мудрасць і з назапашаным багажом уступаюць у дарослае жыццё. Празаічныя казкі Ганны Клімовіч адрасаваны дзецям да школьнага і сярэдняга школьнага ўзросту.

Пісаць казкі, як і рэцэнзіі на іх, вельмі складана. Казачнік павінен разумець і тонка

адчуваць дзіцячую душу, павінен адлюстроўваць сваіх персанажаў такімі, якімі бачаць іх самі дзеці. А дзеці бачаць больш і шырэй, вострай адчуваюць. Яны нават звяроў і птушак ачалавечваюць, расліны і кветкі ажывляюць і надзяляюць людской гаворкай, чалавечай мовай.

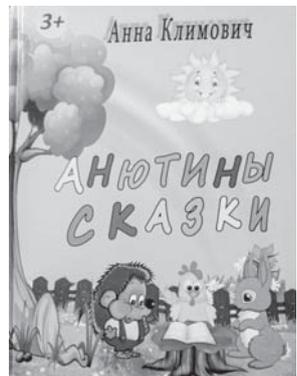
Але Ганне лёгка ўдаецца зразумець душу дзіцяці, падладзіцца пад яго тонкую псіхіку, яго настрой, каб стаць для маленькага чытача добрым сябрам і чароўным казачнікам. Бо нездарма кажуць, што сэрца дзіцячага пісьменніка — гэта невычэрпная крыніца любові, чуласці і бясконцай цэпльнай ў адносінах да дзіцячай далікатнай душы.

Кожная напісаная Ганнай казка мае сваю мараль, якая раскрываецца з развіццём гісторыі ці ў канцы твора.

Адкрываецца зборнік цікавай і павучальнай казак «Цёмная Хмарка і Светлае Воблачка». Няцяжка здагадацца, што яны і з'яўляюцца галоўнымі героямі. Праўда, Цёмная Хмарка — увасабленне зла і прыкрасці, а Светлае Воблачка — сама дабрыва, святло і спягада. Усяго ж у кнігу ўвайшло больш за трыццаць твораў.

Героямі казак і невычэрпных прыгод сталі таксама многія

з'явы прыроды, расліны, лясныя звыры і хатнія жывёлы: Трус Піа і Трус-музыка, Дзьмухавец, Рамонак, Сонейка і любімая Кветка, Шучка, Вожык, Капусцінка, Гордае Куранё, Вясёлы Ручаёк, а яшчэ знакі прыпынку і самі дзеці.

У «Анюціных казках» закладзены зярняты пазнання, праўды і справядлівасці, спасціжэння навакольнага асяроддзя, жывёльнага і расліннага свету. Кожны свой твор аўтар імякнеца напоўніць чалавечай цэпльнай і мудрасцю, прыўнесці ў яго духоўны свет, зацвердзіць найлепшыя якасці і маральныя арыенціры,

якія дабратворна ўплываюць на псіхэмацыянальную сістэму дзіцяці, напуняюць яе пазітыўнай энергіяй і пясчотай, вучаць спагадлівасці і чуласці, спрыяюць вылучванню дзіцячых сэрцаў.

Маладая казачніца ўжо напісала для дзяцей шмат добрых і яркіх казак, незвычайных прыгод, вяслёных жыццёвых гісторый. Многія з іх былі апублікаваны ў калектыўных зборніках і часопісах, газетах і альманахах. За публікацыю казак у міжнародных літаратурна-мастацкіх часопісах «Метаморфозы», «Мир животных», «Эколог и я» і ў іншых выданнях Ганна Клімовіч узнагароджана граматамі і дыпламамі.

Варта дадаць, што акрамя казак Ганна Клімовіч складала вершы, піша прозу, публіцыстыку. Тэматыка яе твораў розная: лірычная, патрыятычная, пейзажная, духоўная, філасофская. І гэта натуральна. Бо пісьменнік залежыць ад розных абставін, патрабаванняў часу, умоў, настрою. Ды і густы ў людзей розныя.

Кніга Ганны Клімовіч атрымалася яркай, малюўчай. Упэўнена, зборнік «Анюціны казкі» набудзе шырокую папулярнасць і натхніць аўтара на новыя цікавыя творы.

Надзея ПАРЧУК

Казімір КАМЕЙША

Рубяжэвіцкая крыніца

3-пад хаты цячэ,
3-пад падрубэ,

Праз Божыя вочы бяжыць,
Каб спёкай асмяглыя губы
Лагодай сваёй асвятляць.

З біклажкі яна ці вядзерца,
Мне б сэрца тае чысціні.
Ды толькі каб з добрага сэрца,
З найсветлай яго дабрыні.

3-пад хаты струменіць крыніца,
Струменем святлістым п'яе,
І ўсё, што расце,

караніца,
Карэннем бяжыць да яе.

Напоіць карэнні, і рэчцы
Здалёку, з цяньку падміргне.
І недзе ў гарачае спрэчцы
Астудзіць аднойчы мяне.

І мне аніколі не цяжка,
Па свеце вандрую пакуль,
З яе халадзінкай біклажку
Заўсёды насіць на баку.

Здымала і смазу, і стому,
Шаптала і мне: «Адпачні!»,
І вочы давала сляпому,
Давала душы чысціні.

У вусны бярэце, прыгоршчы,
У спёку і халады.
І нават у дзень свой найгоршы
Ідзіце да гэтай вады!

Хай лёгкі струмень усміхнецца
Табе, мой здарожаны госць.
Ты ведаі: цячэ ён з-пад сэрца,
А ў хаты маёй яно ёсць!

У сутонні амшара

Старэнькі з балацінкаю амшар,
Дзе купінка любая не чужая,
Я колькі раз цябе перапрашаў,
Што старасці тваёй не заўважаю.

Навошта ты прыспешаеши гады
І зноўку падбіваеши на дарогу?
Ты мне патрэбне толькі маладым,
Тады і мяне згадаеши, маладога.

Я згодны, што не той размах крыла,
Але як шмат цяпла жывога ў пер'і.
Дзе птушка зноў гняздо сваё звяла,
Не я пачу —
Ты пачачыш першы.

Дзе спеўна было летам салаўю,
Уранку, прымасціўшыся на ганку,
Запозна песню сонную сваю
Спявае мне ільяхцянка-берасцянка.

Інакш усё тварылася вясной,
Інакш і ты спявала мне, галубка.
Чырвонае і познае віно
Як добра п'еца з маладога кубка!..

Канаплянка

Алегу Малаканаву

У той вясне, у цёплым ранку —
Каб тое час мне паўтарыў! —
Квяцістай хусткай-канаплянкай
Мільгала мама на двары.

А я заслухаўся на ганку,
Спрасоння аж застыў на ім:
Спявае птушка канаплянка
Надрыўным голасам сваім.

Жалейкі голасам і флейты,
Даўно мне ў пучыні не чужым,
Цячэ матыў праз тыя леты,
Яшчэ якія не пражыў.

Цячэ праз памяць,
праз вясну ўсю,
Сяброў здзіўляе і калег.
Спеў той і ў чарцы адгукнуўся,
Што мы з табой пілі, Алег!

І нітакчу прадзе з кужэльнае кудзелькі:
каму на вузляк,

а для святой нядзелькі
пазыбаць на крыжы камок маёй душы.

«Ты, Надзея, сканаеш апошняй...»

Чужакоў той апошні прысуд
не здаволю Надзею — і пожны
выйшла раницай сеяць расу.
Не гібець жа зямным атуросткам,
сухату не ўздымаць на людзей.
...Абнадзея над кожным п'ялэсткам
да маіх дарастае грудзей.

Мне айчыны дзор давярае —
не апошняму між пасланцоў.
А паспешны прысуд «мудрацоў»
безнадзейна ў агні дагарае.

Крыло з вясельнаю струной
плыве не ў сутарэнь.
Дзе развінаеца руно —
не сцэлеца іччыгрэнь.

Сыходзяць хмары стараной
на неабдымны дзень.
Хай расцілаеца руно,
а толькі не іччыгрэнь.

Заваладарыў у гняздзе
кахання першацвет.
Я злюбнай, роднай мілаце
скадаю запавет,

каб у сямейнае акно
ярчэй глядзеў прамень,
каб залацілася руно,
сціраючы іччыгрэнь.

Тайдае спеў той ясень весні.
Так ясна перыйка трыміць!
Не кажа мне, што гэтая песня
У вырай заўтра адляціць

Імем кветкі тваёй...

Ілоне

Агнешка, і Хрысціна, і Ілона...
Пяшчотна называем мы дзяўчат.
Калі б і кветкам гэтыя імёны,
Іх гадаваў бы, пэўна, райскі сад.

Краса іх варта самых лепшых скарбаў,
Хвалы найлепшай варты галасы.
І мастакі такою не знойдуць фарбы,
Каб мела бляск іх сонечнай красы.

...Здыміце капляюш дрымотнай хмары,
Расы для песні дайце салаўю —
Няхай хмурынка сметку сыдзе з твару,
Пакуль малюю кветку я сваю.

Глядзела ты на гэты свет здзіўлена,
Дзе сад галінкай з птушкаю ківаў.
Калі дзіцячы сад крычаў: «Ілона!» —
Той, райскі, рэхам тое ж падняваў.

А час бяжыць, няма яму супынку,
Няма супынку і тваёй вярсеце.
П'ялэсткі ападаюць і сняжынкі,
А кветка саду нашага цвіце.

І вось святлеюць твары неўпрыкметку,
І дзень іскрыста так зазіхаеў!
А што ж яшчэ вы хочаце ад кветкі —
Яна... цвіце!

Паводка

Ішла вялікая вада,
Гула ў заводж глумным гулам.
І хлынула вадой бяда,
І берагі вясны мінула.

Устыхнуў промень і пагас
Ля самай найвышэйшай рыскі.
І хваля, і спакой, і час —
Усё рассыпалася ў пырскі.

Слоў і слядоў тваіх шкада,
Што зніклі так неспадзявана.
І ты, як ранняя вада,
Была сама непаслухмяная.

З зімой, з вачэй тваіх смугой
Танула разам згоды лодка,
І аж да старасці самой
Не суніталася паводка...

Я правяраю даўні след:
адновіць ён абрысы Краю?
Абліччы валадароў з манет
глядзяць на мой нязграбны Свет:
нібы наноў яго ствараю.
Учэпістая даўніна
пад ногі вываратнем прэца.
Там — у атожылку — струна,
у кожнай рытвіне — вайна,
а вырва — Крывіяй завецца.
Ашчадна ў гэтай малацьбе
ствараю самага сябе...
...Душа, азызлая ў пасьбе,
зноў на падмурак села грэцца.

Стаміўся мой дзень, а спачыну няма.
Што знікне — жыве адгалоссем.
Я грэшыны,
Я столькі растраціў дарма
І вёрстаў, і песень, і вёсен.

Не можа жыццё мне мой грэх дараваць,
Ніяк не прыдумае платы.
Не сёння дык заўтра пайдзі жабраваць
У тых, хто на вёрсты багаты.

Праз долю, праз век працягну я руку,
Скажу, як нідзе і ніколі:
Падкінь мне, жыццё, па дзяньку-медзяку
У той гаманец неспатоі.

Яшчэ не канец, не апошні вянец,
Яшчэ не стываюся дома.
А тое, што ў долі пусты гаманец,
Дык гэта баліць хай скупому.

Чаго не хапала — таго не хапаў,
Ты ж бачыш, што я не хапуга.
А тое, што многа старога праспаў,
Дык гэта не ваша заслуга.

Жыццё берагамі, ракою цячэ,
Вяслюю па ёй я цярыліва.
І чым вас здзівіць — не прыдумаў яшчэ,
Жыву, спадзяюся на дзіва.

Светлячок заснуць мне не дае,
Проста ў вочы з ночы пазірае.
Эх, жыццё, ўсе дробязі твае
Я паўсюль, укленчыўшы, збіраю.

Часта сам губляюся ў радку,
Рыфма да мяне не ідзе, гультайка.
Дробязь — гэта цяжар кашальку,
А паэту — важная дэталка.

Вы з мяне смяяліся не раз:
Ну і дзівак, каго ты сёння здзівіш!
Але ж я стараюся для вас,
Мілая мая, для вас адзінай...

Я ведаю, за што мяне любіць вецер,
Бо я свой твар ад яго не хаваю;
Я ведаю, за што мяне любіць дзеці,
Бо, як яны, я найўным бываю.

Чым болей жыву, тым я ведаю болей,
Таму і старэю так хутка, магчыма.
Шкада, што ведаць не буду ніколі,
За што мяне любіць гэтая жанчына.

Сяргей ПАНІЗЬНІК

Гарбы задумлівых аблокаў —
маіх набыткаў хатулі.
А ў жаўталісці на зямлі —
усё, што лёгка нагалёкаў.

Знікае крокаў след, і рэха —
у скамянелых камяках.
На небе поўня як прарэха,
Зніч вечнасці на маяках.
Прамоўленыя словы згуслі.
Мяне трымаюць мыслі-гуслі,
наструненыя на вяках.

Пільнуе каляндар бурлівае нядзелькі.
Праводзіць кожны дзень
да вызнанай мяжы.

Фота Кастуся Дробавя.

Сяргей БЕЛАЯР

Стары не спадабаўся Камунару адразу. І было складана сказаць, што канкрэтна выклікала нянавісьць: ці то замішэлы патрыярхальны касцюм, ці то «элітны» кій, ці то непрыемная правільнасць рыс. Па праўдзе кажучы, гэта не мела значэння — шарп-скін бачыў перад сабой ворага.

— Ты чаго? — спытаў Бык, заўважыўшы, як змяніўся твар Камунара. — Піва не пайшло?

— Зірні, — спамурнелы Камунар сціснуў рыльца бутэлькі да крэйдавай беласці скуры.

— Старпёр нейкі, — цаной немалых намаганняў замялелы Бык усё ж сфакусіраваў погляд на старым, які мірна прагульваўся ўздоўж рашэцістай агароджы гарадскога парку. — Чаго напружыўся? Тут жа мошчасховішча побач.

— Фашня! — рыпнуў зубамі Камунар. Нянавісьць разгаралася як лясны пажар. Цяпер ужо ўся банда зачэпалася позіркам за старога.

Не кажучы ні слова, Камунар адкінуў у кусты амаль поўную бутэльку піва і рашуча накіраваўся да дзіркі ў плоце. З кожным крокам нянавісьць узмацнялася.

Са спазненнем Бык затупаў падкаванымі «Мартэнсамі» ўслед за бандай, якая ажывілася ў прадчуванні забавы.

Стары не спалохаўся нават пасля таго, як Камунар злосна праракатаў:

— Стаяць!
— Гэта вы мне, малады чалавек? — нягледзячы на відэаочныя намаганні, стары ўсё ж зморшчыўся. Такая рэакцыя на біямедыкацыйны развалава Камунара яшчэ больш. Кулакі ў татуіроўках і са скарыфікацыяй у выглядзе абрэвіятуры SHARP сціснуліся самі па сабе.

— Не падабецца прагрэс? — праскрыгатаў Камунар.

— Прашу прабачэння? — разгубіўся стары. Яму б бегчы без агляды, замкнуцца ў сваёй пацучынай нары, забіцца пад коўдру...

— Са слыхам праблемы? — ускіпеў Камунар.

— Прабачце за неразуменне, малады чалавек. Проста вы сфармулявалі пытанне недастаткова дакладна. І вы павінны зрабіць зніжку на мой уз...

— Я што — дэбіл? — Камунар машынальна адзначыў, што банда звычайна адрэзала ахвяры шлях да ўцэкаў. Вуліца, якая ўсё глыбей апускалася ў прыцемкі, была пустаў у абодва бакі.

— Хіба я даў падставу думаць так? — жахнуўся стары. Ён па-ранейшці не адчуваў страху. У агонь злосці палача яшчэ некалькі сухіх пален.

— Не хочаш, каб свет стаў лепшы? — Камунар быў утвая шырэішы ў плячых і на дзве галавы вышэйшы.

— Не разумо, пра што вы кажаце, — стары перавёў бездапаможны позірк на Быка ў надзеі на тлумачэнне. Бык пасміхнуўся: сутнасць таго, што рабіў ваяк, была абсалютна не важная. Бык ведаў, як біць, каб балючай. І гэтага ўмення яму было дастаткова.

— Разлічваеш, што светлай будучыні для ўсіх ніколі не будзе? — Камунар падышоў да старога ўшчыльную. Той падаўся назад, але наткнуўся на Чучке.

— Прабачце.

Транс(дэ)гуманізм

Фантастычнае апавяданне

— Ці хочаш усё шчасце сабе аднаму? — Камунар зноў наблізіўся да старога.

— Я...
Камунара зусім не цікавіў адказ — ніякі апраўданні ад ворага не прымаліся апырэць. І міласэрнасці ён не заслугоўваў.

Кулак Камунара ўрэзаўся ў сківіцу старога. Пад акампанемент храбруцення косткі той паваліўся на зямлю. І ўся банда зграяй галодных гіен накінулася на яго.

— Эгаіст! — зароў Камунар. — Іншыя таксама жадаюць жыць, як ім хочацца! Без дыктатуры!

Калі ад першых удараў чаравікамі са сталёвымі мысамі стары яшчэ спрабаваў неяк закрыцца рукамі, то ўсе наступныя прыходзілі ўжо на цела.

Нянавісьць не меншала. З-за такіх вось паскуд, як стары, якія мёртвай хваткай уцяпілі ў навізаную і неталерантную да альтэрнатывы «нармальнасць», ідылія ніяк не наставала.

— Кожны павінен вырашаць сам! — са спліт-языка зрываўся цяжкі кроплі сліны, і Камунар шкадаваў, што гэта не яд. Вось было б выдатна — плюнуў гадзіне ў твар, і яна сканала ў жудасных пакутах.

Стары не маліў спыніцца. Не гарлапаніў, што яму балюча. Не плакаў ад бяссілля. А ледзь чутныя стогны маглі быць усяго толькі рухам паветра ў лёгкіх.

— Будучыня за гібрыдамі! — Камунар прпусціў момант, калі яму здалося, што выспяткаў недастаткова. Некаторыя рэтраграды — упартыя тугадумы. Упраўляць мазгі такім трэба з падвойнай стараннасцю.

Камунар схаліў лакаваныя кій і пацаў азварэла лушцаваці ім старога, не выбіраючы, куды біць, штораз паўтараючы:

— Маё цела — мая справа!
Стары больш не старнаў. Але Камунару ўсё было мала — занадта шмат лайна назапэціў стары свет.

— Камунар, стой! — Бык сціснуў яго ў абдымаках. Нават калі б яны былі сяброўскімі, Камунар абурыўся б:

— Якога?
— Заб'еш чалавека!
— Што?

— Хопіць, Камунар! — Бык быў дужэйшы. І працверзеў, хоць і набраўся мацней за іншых. — Ты заб'еш яго да смерці!

— Ты назваў фашысцкага вырадка чалавекам? — ледзяным голасам удакладніў Камунар. Нянавісьць лопнула як паветраны шар. Аднак засталіся зусім не шматкі.

— Спыніся! — упершыню запатрабаваў Бык. — З яго хопіць.

— Вось нават як? — здзівіўся Камунар і скасіў вочы на старога. Той нагадваў марыянэтку, якая страціла лялькавада. І твар гэтай марыянэтки залівала кроў. Яе было шмат — быццам цэлае вядро выплюхнулі.

— Ён жа сканае! — Бык баяўся. Таксама ўпершыню ў жыцці.

— Хочаш жыць у дасканалым свеце, аднак не хочаш запэцкаць рукі пры яго будаўніцтве? — астатняя банда трымалася ў баку. Ад адрэналінавага апылення не засталася і следу. І Чучке выглядаў прыгнечаным. — Абараняеш ворага...

— Не, — пакруціў галавой Бык.

— ...які цябе самога з усімі тваімі бодзі-ўстаўкамі не пашкадуе. Ты для іх — адхліненне ад нормы. Брак. Біялагічнае смецце.

— Не, — паўтарыў Бык.

— Ці ты толькі робіш выгляд, што змагаешся за светлую будучыню? — той, хто не ведаў Камунара, мог падумаць, што і яму знаёмы лжывы гуманізм грамадства з даўным-даўно скончаным тэрмінам прыдатнасці. — Ці, можа, табе падабецца жыць пад таталітарным ботам?

— Я на макруху не падпісваўся, — Бык нервова аблізнуў вусны. На вузкім ілбе буйнымі кроплямі выступіў пот.

— І вы таксама? — шарп-скіны маўчалі. Нават радыкальны Чучке. І кожны апускаў галаву, баючыся сустрэцца позіркам з ваяком. Расчараванне балюча кальнула пад сэрца. — А потым яшчэ здзіўляецеся, чаму свет такі брудны... Мэта апраўдвае сродкі.

Магутнага ўдару лбом у пераноссе Бык не чакаў. І аслеп ад болю і крыві. А Камунар ад усёй душы заехаў яму каленам у пахвіну. Калі Бык упаў, ударыў яшчэ і кіем па галаве. І нямакла здзівіўся, калі кій зламаўся напалову.

Банда прыснула ва ўсе бакі. Аднак не ад паліцыі. Камунар пагардліва плюнуў.

— Ты на гатовыя хацеў прыйсці? — Камунар прыўзняў галаву Быка за сталёвы тунэль у носе. Адказу ад кантужанага таварыша не было, і Камунар прыклаў Быка галавой аб зямлю. Пасля яшчэ раз. І яшчэ. Не шкадуючы. — Рай яшчэ трэба заслужыць!

— Спыніцеся... малады чалавек... — фраза каштавала старому влікліх намаганняў. І пары выбітых зубоў.

— Чаго табе? — на здзіўленне Камунара, стары выклікаў у ім меншае шаленства, чым Бык. Зраднікі павінны паміраць першымі.

— Патрапіце ў сваю мару... у абмен на тое... што пакінеце гэтага чалавека... у спакоі.

— Што ты вярзеш, стары?
— Адпраўлю вас... у жаданую... рэальнасць... — рука не слухалася: шар памерам з тры чвэрці бильярднага выплаў з кішэні камізілка сам. — Толькі не... біце яго... Калі ласка...

Камунар выпусціў галаву Быка і ўстаў. Шар выглядаў каштоўным. Ён і павінен быць дарагім — стары рабіў уражанне зможнага чалавека.

Напэўна, срэбра. Лепш бы плаціна — у ламбардзе больш дадуць.

— Барыце... і жывіце... чым марыце...

На аднаго «адбітага» больш стала. Не бяда. А грошы ніколі лішнімі не будуць — можна пацарніць сабе скуру. Або прасвідраваць чэрап. Або...

— Мой трафей, — Камунар не дапускаў і думкі прыняць ад ворага падарунак. — Гэта што такое?

— Рэалізатар... Рабіць... нічога не... трэба...

Стары відэаочна спрабаваў купіць Камунара. Яшчэ большы ідыёт, чым выкладаў. Камунар забяраў ўсё, што палічыць патрэбным.

Думку аб першым забойстве Камунар прыняў лёгка. Аднак як след аформіцца яна не паспела: васьнежскі змрок змяніў сонечны летні дзень, гарадская ўскраіна стала цэнтрам мегаполіса, стары і Бык зніклі.

Камунар стаяў пасрод влізнай плошчы, над якой навісаў...

Вусны Камунара распаўзіліся ў пераможнай усмешцы — піжонскае ламачча не падманула.

...відэаочны мутант.

Каб развезці любыя сумненні, манумент быў забяспечаны мармуровай таблічкай, на якой залатымі літарамі значылася «Дасканаласць».

Бронзавы гігант быў не проста помнікам. Ён сімвалізаваў Трыумф.

Было чаму зайздросціць — медыцына першай чвэрці дваццаць першага стагоддзя нічога падобнага зрабіць не змагла б. І архітэктура падносна не вартая — у Камунара не знайшлося слоў, каб апісаць смелыя палёт думкі. Такі магчымы толькі ў цалкам пазбаўленым забабонаў грамадстве.

— Я ведаў! — Камунар адчуў, як сэрца напаяўняцца бязмернай радасцю. Вайна супраць гнілой белай цывілізацыі была правільным рашэннем. — Мы пераможам!

Камунар ганарліва расправіў плечы. Тое, што шарп-скін апынуўся ў Раі, з'яўлялася несумненным прызнаннем заслуг Камунара: нездарма пуская ў ход кулакі і чаравікі.

Камунар быў гатовы пусціцца ў скокі: менавіта такія, як ён, — вальнадумныя, якія самастойна распараджаюцца сваім целам, бязлітасна выдзіраюць трухлявыя агульныя карані цёмнага мінулага, сталі альфай адзіна праўдзівай эвалюцыі.

Крывава-чырвоны бронетранспарцёр з надпісам золатам па борце «Міліцыя», які вынырнуў з завулка, меў агрэсіўны дызайн. Менавіта такі і павінен наганяць страх на тых, хто не здольны прыняць шчасце.

Паўсюдныя камеры відэаназірання прымушалі падазраваць, што прыбыццё Камунара не засталася без увагі. Аднак міліцыянеры прыехалі зусім па іншай прычыне: генетычна мадыфікаваныя гараджане, якія трапілі ў поле зроку экіпажа, замерлі слупамі з раскінутымі рукамі. Сэнс дзеянняў гараджан стаў зразумелы ўжо праз некалькі секунд: у руках аднаго з закаваных у браню міліцыянераў з'явіўся партатыўны сканер.

Зайнтрыгаваны, Камунар падышоў бліжэй. Прыбор не меў ніякай маркіроўкі — толькі дысплей святліў мноствам рознакаляровых агнёў.

Пашпартны кантроль. Нічым іншым знаёмая па старым свеце працэдурка быць не магла.

Аднак з папраўкай на развіццё навукі — Камунар выразна адрозніў падвойную спіраль ДНК. І ўхвальна кінуў: база даных усіх гараджан выключала ўжараненне варажых агентаў.

— Статычны ген! — папярэдзіў міліцыянер з партатыўным сканерам.

Мужчына сярэдніх гадоў, на якім спынілася праверка, закрычаў не сваім голасам:

— Я палепшаны! І сертыфікат ёсць!

Камунар не паспеў і вокам міргнуць, як злачынцу шпурнулі на дробнаштучную плітку.

Камунар усміхнуўся — так і трэба абыходзіцца з ворагамі.

Мець магчымаць стаць лепшым і не выкарыстаць яе мог толькі праціўнік прагрэсу.

Камунар злавіў сябе на думцы, што зрабіў бы гэтак жа, як і афіцёр, — старшы экіпажа выцягнуў з кабуры шматствольны пісталет і разрадзіў яго ў твар ворага.

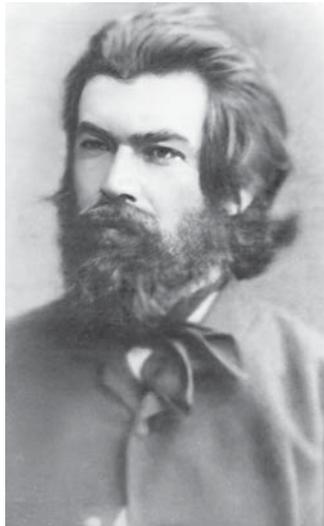
Вось гэта трэба называць барацьбой, а не дзіцячыя бойкі з прыдуркамі, не здольнымі выйсці за рамкі!

Камунара нарэшце заўважылі — міліцыянер з партатыўным сканерам павярнуўся да шарп-скіна. І адразу падняў трывогу:

— Некрануты геномны профіль!

Перад смерцю Камунар паспеў толькі пашкадаваць аб тым, што не застаўся ў мінулым, такім утульным і ціхім...

Беларуская ідэнтычнасць у рабоце кітайскага даследчыка

Уладзімір Кігн-Дзедлава.

Літаратурная творчасць рускага пісьменніка Уладзіміра Кігн-Дзедлава (1856—1908), лёс якога самым цесным чынам звязаны з Беларуссю, уяўляе сабою арыгінальны аўтарскі архіпелаг. Як пісьменнік, мастацтвазнаўца і грамадскі дзеяч Уладзімір Людвігавіч зрабіў значны ўнёсак у літаратуру і культуру Расійскай імперыі. 11 кніг, якія ён пакінуў нашчадкам, паказваюць шматграннасць зацікаўленняў гэтай яркай творчай асобы.

Кітайскі даследчык Цзі Хэхэ, які нарадзіўся ў горадзе Цзіюань правінцыі Хэнань 19 снежня 1991 года, жыве і працуе ў Беларусі, у Гомелі. У 2022 годзе закончыў аспірантуру Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Францыска Скарыны. Сярод навуковых зацікаўленняў маладога даследчыка: нацыянальная ідэнтычнасць, літаратурная антрапалогія, этымалогія кітайскіх іерогліфаў, народныя вераванняў і Кітаі. Нядаўна пачыла свет манаграфія Цзі Хэхэ «Проза У. Л. Кігн-Дзедлава і праблема шматзроўневай нацыянальнай ідэнтычнасці пісьменніка».

Літаратуразнаўца згадвае, што ўжо было раней зроблена ў вывучэнні жыцця і творчасці У. Кігн-Дзедлава папярэднікамі (а на пэўным этапе — і ўвогуле, і ў адкрыцці яго для чытача XX стагоддзя). Звяртае ўвагу на намаганні земляка пісьменніка А. Ужанавы, які істотна абудзіў цікаўнасць да лёсу У. Кігн-Дзедлава. Былі надрукаваны некаторыя творы забытага літаратара, іх разаслалі ў Беларусь і расійскія бібліятэкі. Арганізаваны юбілейныя мерапрыемствы. Былі надрукаваны шэраг артыкулаў у газетах

і навуковых часопісах. Створаны дом-музей у аграгарадку Курганне Рагачоўскага раёна Гомельскай вобласці. «Аднак гэтая павышаная зацікаўленасць працягвалася нядаўна» (Цзі Хэхэ). Даследчык лічыць, што творчасць пісьменніка незаслужана пакінута без увагі, паколькі ўвогуле спадчына У. Кігн-Дзедлава ўяўляе сабою выключна багаты матэрыял для перспектывных даследаванняў. Пэўна ж, наоў варта прачытаць і мастацкія творы пісьменніка, і яго дакументальную прозу, якая ў свой час атрымала станоўчыя водгукі І. С. Тургенева, А. П. Чэхава, М. Горкага, В. Васнецова, М. Врубеля, В. Розанава.

Цзі Хэхэ ў заключэнні свайго манаграфічнага даследавання звяртае ўвагу на цэлы шэраг акалічнасцей, якія падштурховаюць да працягу вывучэння творчасці У. Кігн-Дзедлава. Адно даследчыкі падкрэсліваюць рускую прыналежнасць (пісьменнік адкрыта пазіцыянаваў сябе рускім), другія падкрэсліваюць беларускі складнік (маці — беларуска, даследчыца беларускага фальклору), трэція лічаць пісьменніка сваім земляком, але не называюць яго беларусам. Кітайскі літаратуразнаўца заўважае: «Прычына ўзнікнення аднабаковага вызначэння нацыянальнай ідэнтычнасці пісьменніка заключаецца ў тым, што даследаванне гэтай праблемы адносіцца да сацыяльных навук, а літаратуразнаўцы да гэтага часу недастаткова звярталі ўвагу на дасягненні іншых дысцыплін. З пункту гледжання пажэжных навук, для вызначэння нацыянальнай прыналежнасці існуе суб'ектыўны (акцэнтуюцца на самаідэнтыфікацыі) і аб'ектыўны (акцэнтуюцца на паходжанні, грамадзянстве і інш.) падыходы. Выбар аднаго з іх прыводзіць да памылковых сцвярдзенняў, таму для адекватнага вызначэння нацыянальнай ідэнтычнасці У. Л. Кігн-Дзедлава неабходна ўлічваць абодва падыходы».

Кітайскі даследчык падкрэслівае і тое, што на працягу свайго жыццёвага і творчага шляху У. Л. Кігн-Дзедлава праяўляў рускую, расійскую і беларускую ідэнтычнасць... Яны не пярэчаць адна другой, а суіснуюць, толькі акцэнт змяняецца і ўзмацняецца ў розныя перыяды творчасці. Лі Хэхэ звяртае ўвагу, што нацыянальная ідэнтычнасць праяўляецца ў параўнанні. І пры гэтым запрашае да больш уважлівага прачытання падарожных нарысаў

У. Кігн-Дзедлава: «Прыгоды і ўражанні ў Італіі і Егіпце. Нататкі пра Турцыю», «Перасяленцы і новыя мясціны», «Вакол Расіі», «Панарама Сібіры». Нельга забывацца, што пісьменнік жыў у тыя часны, калі Беларусь была часткай царскай Расіі. Праводзілася палітыка русіфікацыі, у беларускім грамадстве шырока распаўсюдзілася ідэя пра «трыадзіны рускі народ». На гэтым фоне беларусаў і некаторых прадстаўнікоў неславянскіх народаў лічылі «рускімі». Кігн-Дзедлаў, які вырас у такім асяроддзі, непазбежна прымаў «новае» ўяўленне пра нацыю. Акрамя гэтага, падкрэслівае Лі Хэхэ, сістэмна адукацыя адыграла важную ролю ў выпрацоўцы ідэнтычнасці будучага пісьменніка. І вось што яшчэ важна: «Нацыянальная ідэнтычнасць — гэта не заўсёды дадзенасць, а таксама і працэс, які мае розныя стадыі ўсведамлення на працягу жыцця асобнага чалавека. Для таго, каб напоўніць зразумець нацыянальную ідэнтычнасць, яе варта прааналізаваць у сіхронным і дыяхронным аспектах адпаведна. Літаратурныя творы У. Л. Кігн-Дзедлава ў ранні перыяд яскрава адлюстроўвалі беларускую ідэнтычнасць, а працы ў позні перыяд — рускую і расійскую. Такім чынам, тут існуе прыкметная трансфармацыя нацыянальнай ідэнтычнасці пісьменніка: ад беларускай да рускай...»

Праца Цзі Хэхэ «Проза У. Л. Кігн-Дзедлава і праблема шматзроўневай нацыянальнай ідэнтычнасці пісьменніка» — выдатны ўнёсак і ў развіццё беларуска-кітайскіх літаратурных сувязей. Будзем спадзявацца, што манаграфію перакладуць на кітайскую мову і яна знойдзе свайго чытача ў КНР.

Максім ВЕЙНІС

Славянская пісьменніца Амерыкі

Развагі ў сувязі з нядаўна выданымі кнігай проста немагчыма пачынаць без такога вострага пытання: а як жа мы, у масе сваёй, уяўляем літаратуру ЗША? І калі дамовімся адка на яго шукаць без хітрыкаў, то вымушаны будзем прызнаць, што нашы ўяўленні трымаюцца на стэрэатыпах, больш-менш годныя веры штампам. І датычыцца гэта амаль усяго, з амерыканскай літаратурай звязана. Нават таго, што ў масавай свядомасці даволі трывала замацавана: яна, пэўна ж, англамоўная.

Між тым людзі, больш дасведчаныя ў дадзеным выпадку пра моўную і культурную сітуацыю Паўночнай Амерыкі, выкажуцца памяркоўней, улічваючы істотныя акалічнасці: паколькі Злучаныя Штаты Амерыкі створаны эмігрантамі, прычым якраз гэта прадвызначыла і мадэль фарміравання дзяржавы наогул, то ў адпаведнасці з такой прыродай і кірункам развіцця для іх непазбежнай аказалася тая кангламератнасць, што ў апошнія дзесяцігоддзі стала ўфірмістэчна называцца мультыкультуралізмам, а гэта ў пэўнай ступені ахоплівае мовы таксама. Але нашы амерыканісты, найвергодней, і пры такім павароце размовы пярэйдзю хіба што на прыклады, якія самім давалі вывучаць. Прычым яны будуць датычыцца пісьменнікаў паходжання якога заўгодна, толькі не славянскага. Выключэнне тут, праўда, складзі маглі б публікацыі пра эмігрантаў-беларусаў. Ды згодзімся, што гэта ўяўляе асобную і няпростую тэму. Калі ж глядзець у цэлым, то так ужо складалася, што ні ў нас, ні ў самой Амерыцы, ні ў іншых замежных краінах практычна ніхто не лічыў патрэбным прыцягнуць увагу да таго, што ў паўночнаамерыканскім кангламерате не проста прысутнай, але прыкметнай і неад'емна важнай часткай яго стала творчасць пісьменнікаў, звязаных са славянскімі краінамі дзякуючы перш за ўсё культурыма, на якія яны ўзрасталі.

А вось якраз гэта прадвызначала поле навуковых зацікаўленняў дацэнта МДЛУ, дактаранта БДУ Любові Уладзіміраўны Пярвушынай (20.03.1960—23.09.2021). На працягу дзесяцігоддзя яна займалася вывучэннем рэальнай прысутнасці ў літаратурным працэсе Амерыкі славянскіх пісьменнікаў — як творчых асоб і як пэўнага супольства. Імкнучыся стварыць аб'ектыўную карціну, яна разглядала ўсё гэта з максімальнай увагаю

і да суб'ектыўных, і да аб'ектыўных фактараў. Улічвала, у прыватнасці, чым абумоўлівалася змена месца пражывання і грамадзянска канкрэтнага пісьменніка, у якой ступені прыналежнасць да славянства ён дэклараваў, паколькі сам гэта ўсведамляў, якім чынам інтэрпрэтаваў і, нарэшце, як у сваёй творчасці выяўляў.

Карацей кажучы, Л. У. Пярвушына адрагавала на запатрабаванасць асэнсавання літаратуры славянскай эміграцыі другой паловы XX — пачатку XXI стагоддзя ў ЗША як феномена. Для таго ж, каб гэтая рэакцыя аказалася дзейснай і навукова плённай, давялося выпрацоўваць метадалогію, якая б дазваляла ацэньваць з'яву ў розных планах і рабці пераканаўчым высноў. Скажам, пра тое, што гэта спраўды феномен, што прадстаўнікі славянскіх літаратур у Амерыцы прайшлі, як правіла, своеасаблівыя шляхі самасцвярджэння, што тым, якія захавалі памяць пра славянскія карані, уласцівы не толькі стандартныя, але і нетыповыя спосабы выяўлення ідэнтычнасці, а ўвогуле — што славянскай духоўнасцю звычайна прадвызначаліся высокія арыенціры як маральнага, так і эстэтычнага планаў... Так у агульных рысах можна азначыць тэматыку, праблематыку і асноўны змест даследаванняў Любові Уладзіміраўны.

Што ж датычыцца выданае кнігі, то гэта не звычайная частка доктарскай дысертацыі, а праца ў розных сэнсах самадастатковая, хоць змест яе і склаў адзін з разгорнутых аспектаў маштабнага кваліфікацыйнага даследавання. І перад намі плён такой навуковай засяроджанасці, якую абумоўлівае не толькі ўзровень кваліфікацыі, але, што надзвычай важна, шырыня захопленасць прадметам увагі. З адказнасцю сведчым, што апублікаваная кніга Л. У. Пярвушынай «Літаратура славянскай эміграцыі ЗША: Дойна Галіч Барр» сапраўды вылучаецца той, далёка не тыповай, уласцівай, калі даследчыца прадстаўляе свету пісьменніка не як схематычна акрэсленую асобу, а як нібыта блізкароднасную душу, пры гэтым выяўляючы на дзіва глыбокае разуменне яе. Удакладнім,

што Д. Галіч Бар (1932—2010) — вядомая амерыканская пісьменніца сербскага паходжання, узлёт творчасці якой прыпадае на XXI стагоддзе. Асабліва значнымі з'яўляюцца яе раманы «Анёлы без абліччаў» (2004), «Шызы голуб» (2005), «Званы і вецер» (2006), «Ана Лі» (2007), «Горад задалёвняння» (2008), «Дом

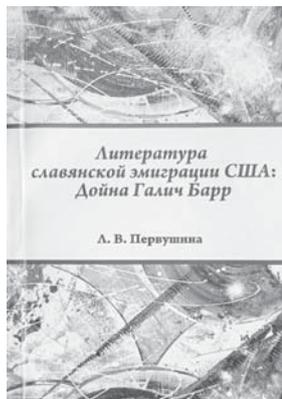
разбітых люстраў» (2008), «Запал» (2010) і «Жах» (2010). Два з іх, дарэчы, перакладзены на рускую мову, але Любоў Пярвушына выкарыстоўвала і тэксты на мовах арыгіналаў — англійскай і сербскай. Не лішне падкрэсліць яшчэ, што Л. Пярвушынай напісана першая ў свеце (!) манаграфія па творчасці гэтай безумоўна выдатнай раманисткі. Прычым беларуская даследчыца, нельга не прызнаць, пераканала, што спадчына гэтай пісьменніцы павінна разглядацца як знакавая з'ява сучаснасці. Ужо таму, што ўзнікла яна пры збегу многіх фактараў: магчыма, і на перасячэнні іх — геа- і сацыяльна-палітычных, гісторыка-культурных, эстэтычных, уласна літаратурных. Дзякуючы Дойне Галіч Бар (а таксама выддазены ў нас кнізе пра яе) мы атрымліваем магчымасць на

блізіцца да разумення сутнасці адекватных рэакцый на многія калізій сучаснага ўладкавання свету.

Ну а ў заключэнне хочацца дадаць яшчэ колькі слоў пра аўтарку манаграфіі. На момант заўчаснага адыходу ў лепшы свет Л. В. Пярвушына мела значны літаратуразнаўчы і перакладчыцкі наробак: дысертацыю «Творчасць Эрыкі Джонг у кантэксце сучаснай літаратуры ЗША» і кнігу на аснове гэтага даследавання, некалькі дапаможнікаў для студэнтаў, дзве перакладныя кніжкі («Стракаты Дундэр з Гамельна» Роберта Браўнінга і «Памяці Вэндзі Эн Крэйк» Роджэра Крэйка), больш за сотню артыкулаў... А толькі што выддазены працу даводзіла да ладу ўжо ў бальніцы, з якой не вярнулася.

Дзякуй Богу, што кніга — на вялікі жаль, апошняя — выйшла-такі ў свет. Дык няхай яна доўгія гады напамінае нам пра Любоў Уладзіміраўну як рухлівую спецыялістку і на дзіва светлую асобу.

Іван ЧАРОТА

Сардэчны прывет ад Караткевіча

Працягваецца работа над зборам твораў Уладзіміра Караткевіча. І вельмі прыемна, што гэтая дзейнасць падштурхнула даследчыкаў і захавальнікаў прыватных архіваў падзяліцца знаходкамі і ўласнымі скарбамі са складальнікамі шматтомнага выдання.

Так, у сям’і Віталія Бердгольдавіча Моса, унука Аркады Смоліча, захоўваюцца лісты ад Уладзіміра Караткевіча і маці пісьменніка (Надзея Васільевы), якія падтрымлівалі з Алесія Смоліч сяброўскія сувязі.

Ліст, пра які пойдзе гаворка ніжэй, мае дачыненне адразу да трох дзячаў нашай культуры. На жаль, мы не ведаем цалкам кантэксту, у прыватнасці, які фотаздымак маецца на ўвазе ў прадстаўленым тэксе. Але, зыходзячы з адказаў Уладзіміра Сямёнавіча, можна зрабіць выснову, што Алесія Ігнатаўна звярнулася да яго па пытанні магчымага сваяцтва іх сям’і з родам Марцінкевічаў, і адным з «доказаў» з’яўляецца якраз згаданы здымак.

З ліста вынікае, што Караткевіч мае ўяўленне пра актуальныя на тую пару звесткі пра нашчадкаў Вінсента Дуніна-Марцінкевіча, але да самой ідэі злучыць галінкі двух радаводаў ставіцца даволі скептычна. Змест ліста выглядае наступным чынам:

«17 чэрвеня 72 г.

Мінск

Паважанна Алесія Ігнатаўна!

Пішу літаральна некалькі слоў. Заняты так, што ні на што для сябе няма часу.

Наконт фота — усё магчыма. Марцінкевіч меў дзве дачкі і сына Стася. У апошняга таксама былі дзеці, прывічым дачкіні з Марцінкевічаў жыў яшчэ ў 40-я гады ў Гародні. Отож усё магло быць.

Але, з другога боку, мне здаецца, што Ваш сваяк не мае дачынення да пісьменніка. У родзе пісьменніка не было ўсходніх імёнаў. А імя па-бацьку Вашага сваяка «Ангзар’евіч». Ангзар або Азгар — імя татарскае. Таму, ці не належыць **Ваш** Марцінкевіч да татарскай лініі Марцінкевічаў, якая вядзецца з часоў, калі спачатку Міндоўт, а пасля Вітаўт паялілі на Беларусь палонных татар і далі ім жонкаў-беларусаў. Палонныя хутка абеларусіліся (Каран іхні яшчэ тады быў па-старабеларуску, хая і арабскімі літарамі), але, пры беларускай роднай мове, заставаліся магаметанамі недзе да 1800—1880, а можа, і пазней, гадоў (асноўна іхнія маса). Сядзелі яны на Віленшчыне і па лініі Мінск—Смілавічы—Івянцэў—Бабруйск. Калі сваякі недзе адтуль, то Ігнаці амаль напэўна з тых.

Дзякую Вам за фотакопіі з лямантара. Адужвайце.

Цалую Вас.

Ваш Уладзімір.

Мой сардэчны прывет мілай Мусі з яе мужам».

З фотоды Літаратурнага музея Максіма Багдановіча.

Алëся Смоліч.

Як мы бачым, Уладзімір Сямёнавіч шырокімі мазкамі акрэслівае гісторыю беларускіх татар і прапаноўвае наўзамен версіі Алесі Ігнатаўны сваю ўласную. Відаць, што тэма гэтая для пісьменніка жывая і прапрацаваная. І, нягледзячы на пэўныя абагульненні і дапушчэнні, высновы яго маюць пэўнае гістарычнае абгрунтаванне. Пра татарскую лінію Марцінкевічаў звестак, дарэчы, няма, але была цыганская, якая жыла ў раёне Міра—Нясвіжа.

Але варта зазначыць, што звесткі пра дзяцей самога Дуніна-Марцінкевіча ў Караткевіча былі далёка не поўныя. Так, акрамя сына Стася (Людзіміра-Станіслава — нар.13.10.1832) у яго было ішчэ два — Вальдэмір-Вінцэнт (нар. 18.10.1833) і Міраслава Эдвард (нар. 2.10.1836), а дочка было чатыры, калі не лічыць тых, якія таксама памерлі ў дзяцінстве. А што датычыць гродзенскіх нашчадкаў, то пытанне там досыць забытанае, бо, хутчэй за ўсё, размова ідзе не аб прамых родзічах знакамітага драматурга.

Мы, удзячныя чытачы твораў Уладзіміра Караткевіча, захапляемся яго гістарычнымі апавесцямі, у якіх быў не толькі пісьменніцкі талент, але і самаадданая праца па вывучэнні нашай мінуўшчыны, яе пераасэнсаванні і цікавай падачы. То няхай гэты ліст будзе яшчэ адной ілюстрацыяй шырыні яго ведаў.

Што датычыць магчымых роднасных сувязей Смолічаў і Марцінкевічаў — гэта пытанне вельмі няпэўнае і заслугоўвае ўвагі хіба як сямейная легенда, якую Віталь Бердгольдавіч чуў ад маці і бабулі.

У сямейным архіве Мосаў захоўваюцца копіі лістоў Алесі Ігнатаўны да Караткевіча, і, магчыма, неўзабаве мы зможам пазнаёміцца з іх зместам — даведаемся, што абмяркоўвалі пісьменнік і «цётка Алëся», як часам называў яе Уладзімір Сямёнавіч.

Міхаіл БАРАНОЎСКІ,
загадчык філіяла

«Літаратурны музей Максіма Багдановіча»

Любімай настаўніцы

Першы дароўны надпіс Уладзіміра Караткевіча

Разважаючы над сваім лёсам, кожны чалавек можа назваць важныя сустрэчы, якія пэўным чынам прадвызначылі яго далейшую жыццёвую дарогу. Часта сустрача з такімі людзьмі адбываецца ў школьных кабінетах, з настаўнікамі — або сівымі асакаламі, або маладзенькімі выпускнікамі, што прыйшлі па размеркаванні адпрацоўваць вызначаны педагогічны тэрмін.

У кожным разе стасункі з імі ўплываюць і на фарміраванне светапогляду, і на станаўленне грамадзянскіх, патрыятычных пачуццяў, і на вызначэнне свайго месца сярод сабе падобных.

Восенню 1944 года Уладзімір Караткевіч, нядаўна вярнуўшыся з маці ў Оршу, пайшоў у 7 клас сярэдняй школы № 1. І, відаць, у той час пачаў пісаць вершы. Бо ў аўтабіяграфіі «Дарога, якую прайшоў» прызнаўся: «Напісаў я тады, думаю, не менш за дзвесце вершаў, але нікому іх не паказаў. А потым прыйшла настаўніца, якую заўсёды памятаю добром, — К. І. Грыневіч. І некаг так атрымалася, што ёй некаторыя вершы паказаў». Уважаючы тое, што яны і прыгодніцкая аповесць «Загадка Неферціці» былі «надрукаванымі» ў школьным часопісе «Званочак», настаўніца станоўча ацаніла здольнасці вучня і падахвоціла да творчасці.

Узнікае пытанне: калі «потым прыйшла настаўніца»? Адказ на яго дае першы дароўны надпіс Уладзіміра Караткевіча: «Любімой учительнице Екатерине Ив. Гриневич от В. Кароткевича. 1945—46 г.». Значыць, гэта быў наступны навучальны год у школе і 8 клас. Падумаем, хто з нас, аўтараў, і чытачоў падпісаў кнігу-падарунак свайму настаўніку... Мяркую, што станоўча адкажуць адзінкі.

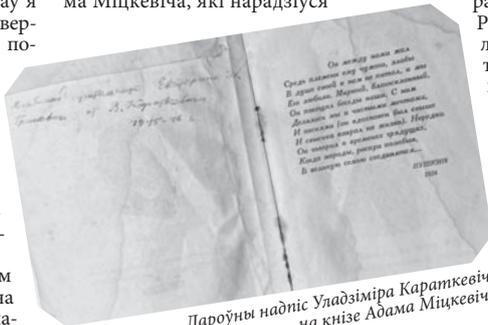
Якую ж кнігу падарыў школьнік свайму настаўніцы? Надпіс зробле-

ны на форзацы кнігі: Мицкевич А. Избранное. М.: Государственное издательство художественной литературы, 1943. 117 с. Паказальны выбар падарунка: паэзія не абы-каго, а Адама Міцкевіча, які нарадзіўся

Кацярына Іванаўна Грыневіч (1918—2020), тады 27-гадовая настаўніца, вучыла Уладзіміра Караткевіча два навучальныя гады: 1945—1946 і 1946—1947, а потым пераехала ў іншы горад, жыла ў Кастрэмскай вобласці Расіі. Але сувязь з ёй не перарывалася ўвесь час. На жаль, захаваліся толькі адзін ліст і два дароўныя надпісы на кнігах. Усе матэрыялы захоўваюцца ў фондах Музея Уладзіміра Караткевіча ў Оршы, куды іх перадала Руслана Яфімаўна Калеснікава, дачка Кацярыны Іванаўны Грыневіч.

На тытульным аркушы рамана «Каласы пад сярпом тваім» на рускай мове ў перакладзе Валянціны Шчадрыной (1974) 12 ліпеня 1980 года Уладзімір Караткевіч напісаў: «Дорогой моей давней учительнице Екатерине Ивановне Гриневич, чтобы иногда вспоминала послевоенную Оршу, ребят, меня. В. Кароткевич. 12 июля 1980 г. Минск». Ці была гэта асабістая сустрэча, ці кніга была даслана па пошце, пакуль высветліць не ўдалося. Што ж, ёсць праца даследчыкам на наступныя дзесяцігоддзі і стагоддзі.

Пятро ЖАЎНЯРОВІЧ

Дароўны надпіс Уладзіміра Караткевіча на кнізе Адама Міцкевіча.

на гэтай зямлі; кніга надрукавана ў цяжкі ваенны час. І адкуль кніга? Магчыма, яшчэ з Арэбурга, магчыма, з Кіева... Хто яму купіў кнігу або падарыў?.. Але, натуральна, яна была дарага школьніку Караткевічу, і ён з ёй развітаўся, перадаўшы ў рукі любімай настаўніцы.

Так, напрыклад... Калі правільна?

Умоўнай пыні адбываюцца разнастайныя спалучэнні (і сутыкненні) моўных адзінак, якія неабходны аўтару для выяўлення задумы твора і найдакладнейшага яе ўспрымання чытачом (рэцыпіентам). Кожная такая адзінка мае пэўнае значэнне і здабывае адпаведны сэнс пераважна ў кантэксце выказвання.

Звернемся да разгляду заяўленага ў загалоўку спалучэння, якое пераважае ў тэксце публіцыстычнага і навуковага стыляў літаратурнай мовы, аднак часам сустракаецца і ў творах мастацкай літаратуры. Па-першае, лексема **напрыклад** заўсёды з’яўляецца пабочна-злучальнай і служыць для афармлення думкі, лагічнага яе разгортвання, бо пацвярджае пэўны тэзіс, пераважна ў прапозіцыі заяўлены аўтарам: *Сувязь падтрымлівалася коньмі. Напрыклад, занаражалася трыста або чатырыста сялянскіх фурманак* (Уладзімір Дубоўка).

Па-другое, лексема **так** можа быць акалічнасцю спосабу дзеяння (прыслоўем) і, такім чынам, характарызаваць выказнік: *Так бывае позна ўвосень у сухі мароз* (Вячаслаў Адамчык); *Хлапец-кіяўлянін з дзяўчынай-мінчанкай // Татоў так кружыцца да самага ранку* (Рыгор Барадудлін). І прыслуе **так** у спалучэнні з пабочным словам **напрыклад** мае пэўнае права на ўжыванне, не атрымлівае ніякіх прызначэнняў: *Так, напрыклад, выйшла на людзі легенда пра Маішку* (Уладзімір Караткевіч); *Так, напрыклад, адбылося з карцінай Зоі Літвінавай «Яблык Люцыфера»*. Паміж дымчатымі «ню» *Сяргея Цімохава і Аляксандра Ксяндзова гэтае палатно здаецца выпадковым, чаго б не здарылася, калі б побач апынуліся суцэльныя работы; Так, напрыклад, зрабіў Іван Ухаль, кіраўнік гуртка «Камп’ютарны свет», які штодзень ездзіць на працу з абласнога цэнтра*.

Аднак лексема **так** можа набываць значэнне пабочнага слова **напрыклад**: *Так, населеніцтва Еўропы падоўжася; Так, жыхар вёскі Лявоняль узняў праблему водаабеспячэння*. У гэтым разе **так** ніяк не характарызуе выказнік, таксама становіцца пабочным і пры неабходнасці можа замяняцца лексемай **напрыклад**. Калі ж **так**, маючы гэтае значэнне, суседнічае з **напрыклад**, то ўзнікае плеанастычнае ўжыванне, і патрабавана выбар рэдактара: якое слова пакінуць? Тут варта кіравацца мілагучнасцю фразы (наяўнасцю ў выказванні, а то і ва ўсім тэксце аднолькавых пабочных слоў, якія лепш было б чаргаваць).

Прыклад да ўвагі некалькі скажаў: *Так, напрыклад, язычніцкае капішча, якое складалася з Дуба-волата, святой крывіцы і Дзеда-каменя, функцыянавала ў Мінску аж да 1904 г.; Так, напрыклад, класічная механіка грунтуецца на законах Ньютана і прыняцце адноснасці Галілея; Так, напрыклад, грамадзянін М., жыхар горада Лепеля, у стане алкагольнага ап’янення ўчыніў скандал у адносінах да свайго жонкі; Так, напрыклад, першую кашульку свайму дзіцяці маці імкнулася шывць не з новага палатна, а са старызны і так, каб у ёй не было ні каўнерыка, ні рубца з наваротам*. У чатырох сказах лексема **так** не звязваецца з выказнікамі *функцыянавала, грунтуецца, учыніў, імкнулася шывць*, трэба пакінуць або **напрыклад**, або **так** (у чацвёртым сказе пакідаецца **напрыклад**, бо ёсць прыслуе **так**).

Варта сачыць і за такімі словаўжываннямі, у выніку знаёмства з якімі ўзнікае двойное працягванне: *Так, напрыклад, можна намераць даўжыню і шырыню класнага пакоя*. Толькі больш шырокі кантэкст дазваляе правільна ўспрыняць аўтарскую думку.

Пятро ЖАЎНЯРОВІЧ

Згадкі пра рай

Акунцца ў чароўны рай запрашаюць на выстаўцы «Казкі ў маляванак», якая будзе экспанавана ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры да канца мая. На палотнах, быццам з чорнай касмічнай бездані, у аздабленні яскравых каларовых кветак, праступаюць выявы ладных прыгожых звяроў, якія ні на кога не палююць — наадварот, задаволеныя жыццём, з усмешлівым выразам добрых мордачак, яны быццам ведаюць пра нейкія пуды, на якія пад напластаннем штодзённых клопатаў і цяжкіх выпрабаванняў паспеў забыцца чалавек... Гэтак уяўлялі рай нашы далёкія продкі.

Дзівосныя коцікі, ільвы, зайчыкі з'яўляюцца найбольш частымі выявамі на ўзрогах мастацтва маляваных дываноў, якімі ўпрыгожвалі свой побыт у вёсках і мястэчках Беларусі яшчэ сто гадоў таму. Выстаўка прапануе да ўвагі наведвальнікаў творы ісцінага мастацтва, зробленыя ў асноўным у той даўняй тэхніцы. Куратар і ўдзельнік выстаўкі Ірына Князева, мастачка, старшы навуковы супрацоўнік ДМГБЛ і куратар Музея-дачы Васіля Быкава, падзялілася з карэспандэнтам «ЛіМа» тым, што ўжо многа гадоў натхняе яе на спасціжэнне таямніц гэтага незвычайнага мастацтва.

— Ірына Уладзіміраўна, што паспрыяла вашаму даўняму захапленню, чаму вы абралі менавіта такія віды творчасці — маляванне дываноў?

— Не маю мастацкай адукацыі, апроч таго, што, па прыкладзе ўлюбёнага Марка Шагала, брала прыватныя ўрокі ва Уладзіміра Ткачэні — вучылася жывапісу, кампазіцыі і малюнку. Марыла стаць мастаком. Пасля мяне зацікавіла тэатральная справа, і я паступіла ў тэатральна-мастацкі інстытут на адпаведны факультэт. А наконіт малявання згадваецца фраза Васіля Быкава, які, дарэчы, не скончыў сваю мастацкую адукацыю —

Шопер, выкананы ў тэхніцы маляваных дываноў.

«мастацкі сверб»: у яго пад рукой заўжды быў нататнік, калі яму хацелася маляваць. Час ад часу і мяне ахопліваў гэты ж мастацкі сверб: часта малявала для сябе. Пэўны час жыла ў Віцебску, уладкавалася працаваць у Віцебскі абласны метадычны цэнтр народнай творчасці. Калі ўпершыню туды трапіла, проста прыляпілася вачыма да невялікіх дыванкоў, якія ўпрыгожвалі інтэр'ер — так званых макатак, і яны мяне зачаравалі! Гэта былі работы Лідзіі Калаягі, зробленыя ёй ва ўзросце 82 гадоў: сапраўдны рай, якім яна яго ўяўляла! На палатнах красаваліся жывёлы, велізарныя львы, аленьі або лось. Тым часам даследчыца Людміла Вакар прывезла аднекуль з хутара дыван Язэпа Драздовіча (праца экспануецца там і цяпер). Мне стала цікава, што гэта такое, і я пачала вывучаць. Пазнаёмілася з іншымі работамі, якія, па яго словах, ён выканаў дзеля выхавання ў народа эстэтычнага густу.

Між іншым, маляваныя дываны Беларусі ўключаны ў спіс немагэрыяльнай культурнай спадчыны нашай краіны — гэта дываны перш за ўсё Віцебскага Паазер'я. Там часта ладзяцца пленэры — я пачала дапамагаць у арганізацыі майстар-класаў: выразаць трафарэты-выстрыганкі, рабіць падмалёўкі, а потым вырашыла і сама паспрабаваць размаляваць, мяне гэта захапіла! Спачатку рабіла маленькія дыванкі, а потым мне парайлі перайсці на буйныя маштабы. Людміла Вакар, загадчыца ўстановаў, прынесла мне алічбаваны малюнак Марка Шагала «Пара за сталом», намалеваны ім літаральна на каленцы, і прапанавала зрабіць рэканструкцыю. Так і пачала зрабавіць буйнымі дыванамі. Цяпер імкнуса вырабляць іх падобнымі на тагачасныя, хаця і не займаюся традыцыйнай у чыстым выглядзе. Для мяне традыцыя найперш у тым, каб прытрымлівацца канонаў: палатно павінна быць чорным ці цёмна-сінім, і абавязкова аснова кампазіцыі: бардзюр — сярэднік, ці цэнтральная частка, якая лічыцца метафарай раю.

— А што найбольш адметнае ў гісторыі дываноў?

— Цяпер даследчыкі плённа займаюцца вывучэннем дываноў — гэта наш беларусы брэнд, такога мастацтва на мяжы народных промыслаў больш нідзе няма, калі роспіс па тканіне можна лічыць традыцыйным, але цэнтральная кампазіцыя — сапраўднае ісцінае мастацтва, якое цікава найперш наўняй перадачай свету, раю ў душы, які адчуваў мастак.

Ёсць некалькі асноўных відаў выяў цэнтральнай кампазіцыі: раслінныя, жывельныя і сюжэтныя, у тым ліку партрэтныя.

— Як ваша захапленне з часам мянялася, у што яно перарасло?

— Мне цікава займацца актуалізацыяй гэтага мастацтва. Лічу, што актуальнае яно заўсёды, і трэба

глядзець на яго па-сучаснаму. Так, наўняны сюжэты, якія былі перанесены мастакамі з паштовак, цікавыя найперш сваёй даўняй. Я ж імкнуса знайсці ўласны почырк, ахапіць усё, бо мне ўсё цікава. Але найбольш падабаецца прыдумляць сюжэты і адпаведныя ім бардзюры — каб перагукіліся з сюжэтам. Калі пачынаю рабіць маляванку, у працэсе прыдумляю дэталі. Бывае, што выпадкова пасадзіш каларовую пляму — і з яе ўзнікае нешта адметнае. Люблю разнастайнасць тэм, усё мае дываны розныя.

Апроч таго, яшчэ я ілюструю кнігі. Прыйшла да гэтага дзякуючы маляванкам. Для мяне галоўнае, што тут таксама трэба нешта прыдумляць.

Мая сяброўка, пісьменніца Таццяна Дашкевіч, аўтар сучасных казак для дзяцей, калісьці завітала на маю першую выстаўку ў Тэатр беларускай драматургіі і, пабачыўшы дываны, прапанавала зрабіць ілюстрацыі да яе кніжкі. Спачатку было трохі боязна, але яна падбадзёрла: «У цябе атрымаецца!» Першай нашай кніжкай стала «Аблокі для Мілы», потым зрабілі другую — «Куды бяжыць сабака Мілі?» — там было больш малюнкаў. Цяпер чакаем выхад у трэцію кніжку — яшчэ больш складаная праца, з графічнымі, чорна-белымі малюнкамі. Трэба было вельмі пастарацца, каб зацікавіць дзяцей.

Найбольш для мяне важна прыдумаць пэўны лейт-матыў, каб ён праходзіў праз усё малюнак, каб атрымалася своеасаблівае суаўтарства: ілюстрацыі сталі працягам таго, што напісана ў тэкстах, быццам я рачытала нейкія таямніцы, нешта ўбачыла па-за радкамі і паміж імі. Работы мае падобныя на маляванкі, на ўсіх — эшкі, дынаміка, тое, што цяпер актуальна. І ў дыванках статычныя выявы мяне не вельмі прыцягваюць, зрабіла толькі адзін такі, аўтэнтчны, на падставе традыцыі: «Крыж і кола» — там спрэс кветкі. Было цікава паспрабаваць тэхналогію трафарэтаў-цацак. Так, часцей за ўсё карыстаюцца выстрыганкамі, выразанымі з паперы, але ёсць яшчэ і запазычаныя метады з тэхнікі роспісу куфраў і скрынь, калі з бульбы, морквы ці бурака выразаюць нешта накшталт штампай — іх і называюць цацкамі — і наносіць імі малюнак. Зрабіць такі дыван было складана — сціляю галаву перад майстрамі, якія працуюць у гэтай тэхніцы.

«Крыж і кола».

Што да трафарэтнага роспісу, то ім больш не карыстаюся, імкнуса распісваць ад рукі, не выкарыстоўваюць трафарэты зусім, дзе ўсё павінна быць сіметрычна і аднолькава. Спачатку маюло па тканіне крэйдзі ці бёлым алоўкам, потым наносілі грунт і раблю падмалёвак.

— А як вы папулярныя гэтае мастацтва?

— З задавальненнем праводжу майстар-класы. Абавязкова адчуваюся, калі мяне для гэтага запрашаюць. Складаны працэс падрыхтоўкі, але з'яўляюцца неверагоднае адчуванне, калі ты дапамагаеш людзям зрабіць прыгожыце, — яны радуюцца, як дзеці: «Ой, прылядзіце, як у мяне атрымалася!..» Хоць падмалёўкі раблю я, але так званым вучням — заўвчай гэта дарослыя — даю свабоду творчасці, каб яны самі падбіралі фарбы. Падчас працы распаўядаю, што гэта за мастацтва,

«Каточкі-клубочкі».

паказваю прэзентацыю. У мяне ёсць распрацаваны брэндзінгавым агенствам так званы «кейс», прысвечаны майму захапленню пад назвай «Адтуліны — ад-соліны». Карыстаюся ім і падчас практычных лекцый, там уся інфармацыя: ад гісторыі захаплення да тэхнікі і тэхналогіі, паказаны і найбольш выбітныя асобы, якія гэтым займаліся.

— Наколькі ж вялікае ў чалавека імкненне да гармоніі, калі ён, ахвяруючы сваім часам для адпачынку, ўпрыгожваў, як мог, сваё небагагае жылло..

— Так, у нашых продкаў маляваны дыван быў бадай галоўнай рэччу побыту, што ўпрыгожвала хату, бо ткаць сапраўдныя дываны доўга і дорага.

У 20—30 гады мінулага стагоддзя пачынаецца актыўная будоўля новых хат у вёсках, якія ўяўлялі сабой не жыллёва-гаспадарчыя, а жылныя будынкі. У вялікім пакоі ў покуці спачатку змяшчалі абразы, але потым пэўны час гэта было забаронена. І дываны ў нечым замянілі абразы. Ёсць меркаванне, што чорны фон, аснова — гэта як касмічная бездань, чорная дзірка, прыкмета пекла. І калі на ім з'яўляюцца дзівосныя выявы, квітнеюць краскі, то гэта ўжо расцвітае рай.

Нашы жанчыны заўжды імкнуліся, каб было прыгожа. Столькі відаў аздаблення існавала: і выцінанкі, і саломка, і вышыванкі, і «відзікі» на шкле!.. А дыванамі з прыгожымі выявамі яны стваралі сабе райскі куток!

А ўвогуле, гэта быў цэлы свет: чакалі маляваншчыкаў, тых прыходзілі, раскладалі тканіну, малявалі, а гаспадынькі часам самі прыдумлялі сюжэты, і мастакі, напрыклад, Язэп Драздовіч, ставілі на рабоце не свой аўтограф, а ініцыялы гаспадыні, якая сябе лічыла аўтарам і казала: «Вось, я сабе намалывала». Жанчыны хадзілі адна да адной, спрачаліся, у каго лепей. Пласт культуры..

Дарэчы, у Заслаўі адкрываецца музей, дзе сабрана найбуйнейшая ў Беларусі калекцыя дываноў, у тым ліку вырабы Алены Кіш, якая зрабіла іх калі трохсот. Праўда, большасць не захавалася, бо, калі праходзіў час, іх часта клалі на падлогу. Нашы мастакі некаторыя адшуквалі, рэстаўрыравалі... Шмат дываноў у калекцыі музея, зробленых і Язэпам Драздовічам, і Міканорам Зосікам, і Фёдарам Сухавілам, і Іпалітам Ворсам..

Калі бачыш уживую дываны Алены Кіш, адчуванне неверагоднае: ад іх — магутная энергетыка! Самае цікавае, што ў яе было толькі чатыры асноўныя сюжэты, але аздабляла яна іх кожны па-новаму, трафарэтамі не карысталася. Тэхніка выканання адмысловая, магутныя фактуры. Даешся дзіву: адкуль у яе гэта было?.. Мастацкі тэніі ад прыроды! І Кіш, і Драздовіч лічу сваімі настаўнікамі. Хоцання наблізіцца да іх узроўню.

— Што скажаце наконіт панаў?

— Пачала працу над дываном, прысвечаным Язэпу Драздовічу, рабочая назва — «Касмавізіі. Прыйдзе час». Нядаўна напісала і казку пра Алену Кіш — хачу зрабіць незвычайны арт-аб'ект — кнігу буды аздабляць так, каб яна адпавядала фармату: ілюстрацыі задуманы ў выглядзе дываноў, але каб старонкі можна было складзіць так, каб і з іх атрымаўся дыван. Сюжэты прыдумала, цяпер трэба рабіць эскізы.

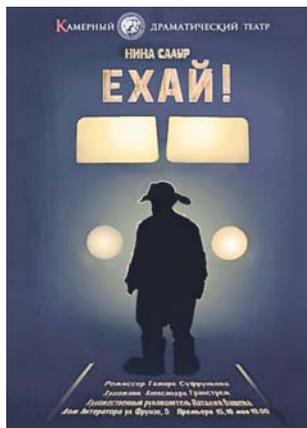
— Можца падрабязней спыніцца на тэхніцы?

— Тэхніка традыцыйная, але яна асучасняецца. Фарбы ёсць у продажы. Палатно набываю сворае, трывалае. Падмалёвак раблю, карыстаючыся акрылавым грунтам, — і ён ёсць у продажы. Некаторыя мастакі бяруць водаэмульсійную белую фарбу, іншыя змешваюць бялыя з клеам ПВА. Размалёўваю акрылавымі фарбамі — яны больш яркія і не змываюцца. Імкнуса да разнастайнага афармлення. Лічу, што дываны павінны дыхаць, быць жывымі, таму не нацягаю на планшэт, выкарыстоўваю дэкарэтыўныя прылады. А ў асноўным, тэхніка засталася такой, якой была даўно.

Найбольш даспадобы мне рабіць сюжэтныя, фантастычна-фантастагарычныя выявы, каб яны былі цікавыя і як самастойны твор. Мые ўразіў факт, што, аказалася, дываны былі ў той час нахлэдзі тэлевізара. Віселі яны звычайнай над ложкам, і людзі, калі нікуды не спяшаліся, маглі доўга разглядаць выявы, нешта прыдумляць. Мне гэта запала ў душу — імкнуса маляваць так, каб гледачы маглі разгледзець і нешта сваё.

Гутарыла Таша ШПАКОЎСКАЯ

На сцэне Камернага драматычнага тэатра, які кватаруе ў сталічным ДOME літаратара, адбылася прэм'ера спектакля «Ехай!». За пастаноўку п'есы Ніны Садур, аднаго з найбольш паважаных драматургаў сучаснасці, дзякаваць трэба дэбютантцы Тамары Суфрунковай. Пад пільным мастацкім кіраўніцтвам Наталлі Башавай у руках маладой рэжысёркі выразна танатычны тэкст расійскай пісьменніцы набыў падкрэслена жыццесцвярджалае гучанне і, акрамя таго, знайшоў трывалую жанравую абалонку — трагікамеды.

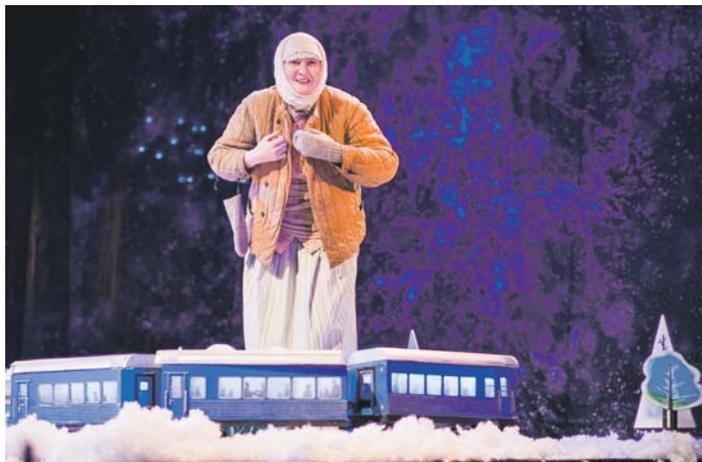
прымасціўся на рэйках, папярэдне падклаўшы шапку сабе пад шчаку, пасярод снежнай пустыні, нацэліў азадак на зоркі і стаў чакаць. Машыніст (Андрэй Хурсан), якому не пашчасціла (а мо наадварот?) весці пасажырскі састаў па тых жа пуцях, здалёк заўважыў самагубцу і цудам паспеў спыніць цягнік. Але мужык не спышаецца кідацца выратавальніку на шыю і замест таго, нават не рухаючыся з месца, упарта паўтарае: «Ехай!» Перад машыністам — дылема: як-нікак адказная асоба, у яго «грошыкі цырыкаюць у кожнай хвіліначцы», але не стане ж ён, далібог, пераязджаць жывога чалавека. І трэба ж было заўважыць гэтага небараку! Не ўрадзіўся б такім зоркім, дык мо даўно ўжо зрабіў справаздачу начальству і ехаў бы сабе далей — з чыстай душою. А цяпер...

Мужык у выкананні Уладзіслава Маслоўскага.

Свет навыварат

Драматургія Ніны Садур, якая выкрывае экзистэнцыйныя страхі і, паводле трапнага азначэння даследчыкаў, «выварочвае прывычны свет навыварат», кідае выклік пастаноўшчыкам не толькі ў краінах былога Савецкага Саюза, але і па ўсім свеце. Так, імя пісьменніцы не сыходзіць з тэатральных афіш планет, пачынаючы ажно з 1980-х гадоў, калі былі апублікаваны яе першыя драматургічныя творы.

Тацяна Булгакава ў ролі Бабкі ў боціках.

Тады, на сыходзе эпохі, гэтыя беспадзейныя на першы погляд «откровения» прыйшліся даспадобы згаладаламу глядачу. Не страцілі сваёй актуальнасці яны і сёння.

Яскравае таму пацвярджэнне — беларускі сцэнічны рэпертуар. З апошніх прыкладаў можна прыгадаць XV Міжнародны маладзёжны тэатральны форум «M.@rt.кантакт», які прайшоў летась у Магілёве і адзін з дзён якога завяршыўся паказам хорар-спектакля рэжысёра Паўла Марыніча «Вій» (Палескі драматычны тэатр) паводле п'есы драматурга «Панначка». П'еса, дарэчы, натхнёная аповесцю Мікалая Гоголя. Зрэшты, знаёмая беларускім глядачам і іншыя прыклады інсцэніровак Ніны Садур.

Чым адметная драматургія таленавітай аўтаркі і якія перашкоды яна ставіць перад рэжысёрамі? Па-першае, творы Садур не вылучаюцца вострасюжэтнасцю. Наадварот, самыя яркія падзеі ў іх — падзеі ўнутранага жыцця герояў. Тым мацней гэта адчуваецца ў кантэксце абранай Тамарай Суфрунковай п'есы. Пры першым сутыкненні з тэкстам «Ехай!» на думку прыходзіць, як ні дзіўна, платонаўскія дыялогі. Другая ўстойлівая асацыяцыя — сімвалічная драма пачатку XX стагоддзя і ў прыватнасці містычныя творы Леаніда Андрэева. Да таго ж нельга не згадаць і тэатр абсурду, хоць, папраўдзе, абсурдызм тут падманлівы і не з'яўляецца самамэтай.

Адной сюжэтнай змяняй ноччу аблудны ва ўсіх сэнсах мужык (увасоблены на сцэне Уладзіславам Маслоўскім)

Паміж героямі завязваецца анталгічная спрэчка, з перыпетый і парадоксаў якой, уласна, і складаецца п'еса. Чытаць гэта вельмі цікава, але як тое прадэманстраваць у двухактовым спектаклі і не застацца ў выніку ў пустой зале? Рашэнне ляжыць на паверхні — пластычны тэатр. Няхай перад намі і не пантаміма ў поўным сэнсе,

Юрыя Чурсіна), — творчая група спектакля пайшла на хітрасць...

Складана знайсці адэкватнае мастацкае рашэнне для п'есы, дзеянне якой адбываецца ў начным полі, а адзіная дэкарацыя — 14-вагонны электравоз — у рэмарках увогуле вынесена драматургам за кулісы: «Самога цягніка не відаць, але вихор святла, снегу і грукат кажучь нам, што праехаў цягнік...» Пастаноўшчыца разам з мастацкай Аляксандрай Гранстрэм вырашылі пайсці ад простага і паспрабавалі ўзгрукваць на сцэну ўвесь небагаты прадметны свет п'есы — і цягнік, і снег, і ваўкоў (у тэксце яны толькі выюць у нябачнай далечыні), і людзей, якія п'юць чай па вагонах, і нават касмічную ракету (плён фантазіі герояў). З адным толькі ўдакладненнем: маштаб мініяцюры.

Зрэшты, як ні парадаксальна, абраны падыход пазбавіў твор пэўнай глыбіні, сплюшчыў яго. Як бы ні стараліся аўтары таму супрацьстаяць — прыправіўшы аповед хтанічнымі фальклорнымі песнапеннямі, што аддаюцца ў зале іншасветным рэхам, і прыглушыўшы сафіты да паўзмроку — з твора выветрываецца трансцэндэнтальнае. Праўда ў тым, што вобразы герояў п'есы — дуалістычныя і неабсяжныя — праз

Андрэй Хурсан у вобразе Машыніста.

Сцэна са спектакля.

Сцэна са спектакля.

элементы апошняй, тым не менш, праступаюць у спектаклі тут і там: рэплікі атрымалі мацнейшую экспрэсіўную афарбоўку, чым таго патрабуе арыгінал, а акцёры — большую свабоду рухаў. Акрамя таго, з'явіліся два танцавальна-песенныя нумары, адэкватныя абранаму жанру. Праўда, каб персанажы не гулялі з пустатой — хоць гэта ў іх атрымліваецца няблага (асобна адзначым тут Андрэя Хурсана, які сваім вобразам і манерай з сярэдзіны зала нагадвае выдатнага расійскага артыста

акцёрства (не ў крыўду кажучы) няўмольна губляюць у аб'ёмнасці і спрашчаюцца. Чым больш намаганняў прыкладаюць выканаўцы, тым больш акрэслены (чытай: «зразумелы») вобраз у іх атрымліваецца. І няхай знойдзенае рашэнне не пайшло на карысць закладзенай у тэкст ідэі, яно прыўнесла ў твор кроплю чагосьці новага, крыху пераставіла акцэнты і, галоўнае, не дало засумаваць глядачам.

Мікіта ШЧАРБАКОВ
Фота Паўла РАМАНЕНІ

Прывітанне «Кітап-байраму»!

З 26 да 28 мая 2023 г. ва Уфе (Башкартастан, Расійская Федэрацыя) упершыню пройдзе Міжнародны кірмаш «Кітап-байрам». Кніжнае свята такога маштабу стане добрай штогадовай традыцыяй. Да ўдзелу ў кніжным кірмашы запрошаны і Саюз пісьменнікаў Беларусі. Творчую супольнасць нашай краіны будзе прадстаўляць першы намеснік старшыні СПБ, празаік, публіцыст, дзіцячая пісьменніца Алена Стэльмах.

У «Кітап-байрам» возьмуць удзел найбуйнейшыя выдавецтвы, кнігарні, мадэльныя бібліятэкі, пісьменнікі, кніжныя графікі, мастацтвазнаўцы, драматургі. Сярод арганізатараў — Саюз пісьменнікаў Башкартастана, які ўзначальвае празаік Айгіз Баймухаметаў. Мяркуюцца, што Саюз пісьменнікаў Беларусі і Саюз пісьменнікаў Башкартастана падпішучь Пагадненне аб супрацоўніцтве.

Вітаючы сёння і кніжны форум ва Уфе, і ўвогуле пісьменнікаў Башкартастана на старонках «Літаратуры і мастацтва», нельга не згадаць, што башкірская-беларускае літаратурнае сяброўства мае даўнія вытокі. У нашай краіне добра вядома імя Мустая Карыма, класіка башкірскай літаратуры, лаўрэата Ленінскай прэміі. Удзел у пісьменніцкіх сустрэчах у Беларусі ў апошнія гады прымалі літаратуразнаўца Закі Алібасёў, паэтэса і перакладчыца Зульфія Хананавая. Пачынаючы з 2018 года (усяго за пяць ці нават меней гадоў!) у беларускім перыядычным друку, калектыўных зборніках на беларускай і рускай мовах надрукавана нямала твораў башкірскіх класікаў і сучасных літаратараў: Салават Юлаева, Шайхзады Бабіча, Мустая Карыма, Ларысы Абдулінай, Тамары Ганіевай, Зульфіі Хананавой...

Відавочна, наспеў час для выдання анталогіі сучаснай башкірскай паэзіі на беларускай мове. У Башкартастане добра развіваецца літаратура для дзіцяці. Пісьменнікі ўздзімаюць у сваіх творах самыя вострыя праблемы выхавання падлеткаў, распрацоўваюць тэмы зносінаў дарослых і дзіцяці. Канешне ж, і такія творы павінны стаць прадметам увагі з боку беларускіх перакладчыкаў.

Плённай працы кніжнаму форуму ва Уфе! Новых старонак у гісторыі беларуска-башкірскіх літаратурных, культурных стасункаў!

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ, старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі

Мустай КАРЫМ

Пад нагамі зямлі ўжо не чуеш,
Свет цвіце, ты так рады яму...
О, юнак, што душою святкуеш?
Ты чаму так гарыш і чаму
Не знайсці тваёй радасці краю?..
«Ад каханьня згараю, згараю...»

Пашанотны, з сівой галавою,
На сыходзе вячэрняй зары
Ты сумуеш чаму, што з табою?
Што за полымя паліць знутры,
Засмуціла трывога якая?..
«Ад каханьня згараю, згараю...»

Я поспех меў, з удачай вадзіўся,
Пашану бачыў, пераможцам быў..
На інаходца славы не садзіўся
Ды залатую грыву церабіў.

Не раставай ад радасці прысутных, —
Не падавайся чарам, веруў я:

Ёсць ішчасце ўсё-ткі, і яно ў наступным,
І казанная недзе ёсць зямля.

Ды раптам адбылося на дасвецці:
Абмёр ад ішчасця, бы ў чароўным сне...
— Я самая ішчаслівая на свеце! —
Каханая тады сказала мне.

З башкірскай.
Пераклад Міколы МЯТЛІЦКАГА

Снег першы ціхенька кладзецца на плечы,
Стаю на далёкай зямлі...
І зноў я ўспомніў той памятны вечар
І ў снежным убранстве палі.
Да вуснаў тваіх прыліпалі сняжынкі,
І я дакранаўся цішком.

Дарогамі ішчасця збягалі сцяжынкі
З бялюжкім і першым сняжком.
Мой шлях быў нялёгкім, далёкім,
трывожным,

Нямала дарог я прайшоў!
Ды вуснаў тваіх, трапяткіх,
асцярожных,

Нічога мілей не знайшоў...

Песня світанку

Ты спіш так спакойна і сон твой так ціх
На раннім світанку.
Агонь разгараецца ў жылах маіх
На раннім світанку...
Стаю і з цябе я не зводжу вачэй
На раннім світанку.
І песню каханьня ствараю хутчэй
На раннім світанку.
Куды б у далейшым лёс зменлівы мой
Мяне не закінуў,
Твой ранішні сон забяру я з сабой
І ў сэрцы пакіну!

А зараз люблюся проста табой,
Твой сон берагу, твой пшчотны спакой
На раннім світанку,
На раннім світанку,
На раннім світанку.

У верасні буяе зеляніна...
Зямлі куды ад позніх кветак дзецца?..
Паўторна ў садзе зацвіла шпышына,
Любуешся — не можаш наглядзецца!
Нас захапляла, нават чаравала
Прыроды незвычайная прыгода.
З імзэтам і натхненнем песню славы
Я склаў у гонар восенскай прыроды...
Той восенню раз'юшана і ўпарта
Сівы мужчына пакахаў дзяўчыну.
Мы жартавалі з гэтай прычыны...
А сёння сорамна за тых жарты...

З башкірскай.
Пераклад Генадзя АЎЛАСЕНКІ

Развітанне з векам

Прысвячаецца Рашыдзе Султанавай

Бывай, бывай, даруў і нам,
Крывавы, страшны век,
Прасі і даравання сам,
Мой слаўны,
слаўны век!

Калі праз чорта ты шалеў
І нават неба зрынуць змог,
Узносіць ты без меры ўмеў
Усё, што надыктоўваў Бог.

Ты быў святым і грэшным быў,
Сек з-за пляча ва ўсім,
Зямлю зрахамаі затануў
І літасць расытаў усім.

Я — твой, ты — мой, з табою мы
Адно, мой век, ітоміг.
І разумелья ўсім мы,
І таямнічыя — для ўсіх.

Цябе не бэшыч у, век мой,
Віна ёсць і мая.
Я забіраю ўсё з сабой,
Усё і пакідаю я.

Туман ахутаў шыр пасёлка,
Схаваны неба і зямля.
О сонца! Мілая сяброўка
Не цешыць позірккам здаля.

О вечер ранішні! О вечар
Буранны! Дзе вы ў гэты час?
Што адшукалі вы ў сінечы?
Ці ж гэта лепшае за нас?

Дык жа вяртайцеся! Так трэба,
Туман навечна каб мінуў.
І каб пагляд каханай з неба
Мяне пшчотай ахінуў!

Без цябе і неба так далёка
і душы самотна,
Ты цяпер мая душа, мой сон, якая мала.
Зорка гэтай ноччу апусцелаі, слотнай,
Да грудзей маіх пшчотліва прыпала.
Не да сну мне аніяк часінай сумнаю такою,
І ад зоркавай пшчоты

нікуды не дзецца.
Я кружляў, кружляў і зноў вяртаўся
я ў былое,
Я душу тваю ўсё адчуваў ізноў ля сэрца.

З башкірскай.
Пераклад Міхася ПАЗНЯКОВА

З'яднала памяць пра Мустая Карыма

Пяць гадоў назад у Расіі, Башкартастане, адзначалі 100 гадоў з дня нараджэння народнага паэта Башкартастана Мустая Карыма.
І ў Мінску спрычыніліся да гэтай падзеі...

У выдавецтве «Мастацкая літаратура» пры падтрымцы Пастаяннага камітэта Саюзнай дзяржавы Беларусі і Расіі выйшла кніга класіка савецкай і башкірскай літаратуры «Доўгае-доўгае дзяцінства». Многа ўвагі рэалізацыі праекта надаў тагачасны Дзяржаўны сакратар Саюзнай дзяржавы Грыгорый Рапота... Побач са слаўным творам (менавіта за гэтую аповесць разам з трагедыяй «Не кідай агонь, Праметэй!») пісьменнік быў адзначаны Ленінскай прэміяй) у зборнік увайшлі ўспаміны пра башкірскага класіка, гутаркі, запісаныя з ім пры жыцці. Аўтарамі раздзела, прысвечанага памяці Мустая Карыма, сталі башкірская паэтэса і перакладчыца Зульфія Хананавая, народны паэт Чувашы Валеры Тургай, народны паэт Кабардзіна-Балкарскі Саліх Гуртуеў...

Калі рыхтавалася кніга, мне пашчасціла пазнаёміцца з роднымі, блізкімі для Мустая Карыма людзьмі — яго дачкою Альфіёй Карымавай і ўнукам паэта Цімербулатам Карымавым. З унукам я сустракаўся і ў Мінску, і ў Маскве на міжнародным кніжным кірмашы. Што ўразіла, што запомнілася з тых сустрэч?.. Неверагоднай сілы жадаанне захаваць памяць пра роднага чалавека, пра пісьменніка, чья творчасць і цяпер хвалюе

чытача. Пры жыцці Мустай Карым быў адзначаны многімі ордэнамі, ганаровымі званнямі. І пасля яго смерці зроблена неверагодна шмат дзеля ўшанавання паэта, празаіка, драматурга, грамадскага дзеяча. У 2013 годзе сын, дачка і ўнук пісьменніка стварылі Фонд імя Мустая Карыма, галоўная задача якога — падтрымка башкірскай мовы і літаратуры. Асабліваю ўвагу фонду надае вывучэнню башкірскай мовы ў школах, у тым ліку і ў сельскай мясцовасці. Створаны акадэмічныя праграмы па вывучэнні і даследаванні башкірскай мовы і літаратуры, краязнаўстве і гісторыі Башкартастана ў ВНУ Расіі.

Сёння імя Мустая Карыма носяць вуліцы ў Маскве, Уфе, Алматы, Казані, Екацярынбургу, а таксама ў многіх паселішчах Башкартастана — гарадах Бірск, Нафтакамску, Янаўле, вёсках Жукава, Ігліна, Кармаскалы, Кляшава, Красная Горка, Кушаронкава, Часнакова, Шамоіна, пасёлку Чышмы. Імем Мустая Карыма названы Нацыянальны маладзёжны тэатр Рэспублікі Башкартастан. Карымаўскімі сталі Башкірская гімназія № 158 і сярэдняя агульнаадукацыйная школа імя Мустая Карыма ў вёсцы Кляшава Чышмінскага раёна Башкартастана. У 2013 годзе ва Уфе перад будынкам Дома прафсаюзаў адкрыты помнік Мустая Карыму. Вышыня — 6 метраў, даўжыня — 15 метраў. Аўтар — акадэмік Расійскай акадэміі мастацтваў, народны мастак Расійскай Федэрацыі Андрэй Кавальчук. 20 кастрычніка 2017 года адкрыта творчая майстэрня

Мустая Карыма — цэнтр па вывучэнні башкірскай мовы і літаратуры ў Башкірскім дзяржаўным універсітэце ва Уфе. 31 мая 2019 года імя Мустая Карыма прысвоена Міжнароднаму аэрапорту «Уфа»...

З башкірскім паэтам былі знаёмы, сябравалі, сустракаліся народныя паэты Беларусі Пятрусь Броўка, Аркадзь Куляшоў, Пімен Панчанка, Максім Танк. У Беларускім дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва захоўваецца фотаздымка, на якіх занатаваны Мустай Карым і Сяргей Грахоўскі, Мустай Карым і Іўдакія Лось.

Раман СЭРВАЧ

Айгіз БАЙМУХАМЕТАЎ

— Толькі нікому пра гэта не прагаварыся, — сказала апа і паклала трубку. Сувяз абарвалася. Пачуў яе прыемны голас — і на душы стала так добра! Не, я пабегу ў пакой, я скакаў подскакам, як горны козлік! Калі хто бачыў, паду-малі, пэўна, што хлопец з глузду з'ехаў. Сябрукі паспелі ля скроні пакурціць, зрабілі выснову, што я здурнеў. Гэта няхай сабе думаюць што заўгодна. Гэта зараз зусім не істотна!

Ніхто не ведае, чаму я так моцна радуся. У мяне ёсць таямніца! Я нікому яе не прыадрыў! Нікому!

Усё ж такі ёсць шчасце на гэтым свеце! Невядома адкуль, зусім з нечаканага боку яно абрушваецца на чалавека. Часам у чаканні гэтага шчасця праходзяць дні, месяцы, гады! Ты стамляешся ў чаканні.

«Шчасце маё, прыйдзі! Справа прыйдзі, злева прыйдзі, і нечаканае шчасце таксама прыйдзі!» — так прыгаворвала мая мама. А яно знарок, быццам выпрабавуючы цярдзенне, усё не прыходзіць. Нарэшце губляеш надзею. І якраз у гэты момант, нечакана-неспадзявана, яно — хоп! І прыйшло!

Надышла і мая чарга шчасця! Вось убачыце, праз некалькі дзён мой лёс крута зменіцца ў лепшы бок!

...Я сядзеў у сваім пакоі, чытаў кнігу, як раптам мяне паклікалі на вахту: «Нехта запрашае цябе да тэлефона».

О! Нябёсы! Менавіта там аказалася зараз мая душа! Мяне ніхто ніколі не шукаў па тэлефоне, не выклікаў на вахту. Пакуль дайшоў да месца, тысяча вярнятаў прамільгнула ў галаве: хто б гэта мог быць?

— Добры дзень, Ілья! Пазнаеш мяне? — на тым канцы проваду пачуўся ласкавы голас. Я спыраша сумеўся, не адразу зразумеў, хто гэта. — Як ты? Не часта хварэеш? Вячэраеш? Пасля гэтага пытання да мяне дайшло. Дык гэта ж Найля-апа! Медсястра з суседняга лагера! Мы з ёю пазнаёміліся летам. Нас адправілі адпачываць вельмі далёка ад нашага раёна. У час адпачынку я чамусьці пастаянна хварэў. Ці то мне клімат не падыйшоў, ці то ад суму па родных мясцінах... Часта падымалася тэмпература, я не вылазіў з медпункта. Медсястра даглядала мяне, лячыла, давала лекі, парадзіла дапамагала. Найля-апа была вельмі клапацівай! Ёй каля пяцідзясяці гадоў, добрая, прыветлівая. Яна стала для мяне блізім чалавекам. Частавала рознымі прысмакамі.

Аднойчы яна задумліва сказала: «Мы жывём удаваі з мужам, дзяцей няма. Можна быць, нам уснываць цябе...»

— Я не супааю! — без усялякіх разваг адказаў ёй тады...

Прышоў час вяртацца ў дзетдом. Развітвацца з Найлэй-апой было вельмі цяжка. «Ілья! Я яшчэ прыеду да цябе!» — абняўшы, супакоіла яна мяне.

Лета праляцела імгненна, пачалася вучоба. Я часта ўспамінаў Найлю-апу. І вась, нарэшце, доўгачаканы званок!

Яна пацікавалася маймі поспехамі, параспытвала пра жыццё-быццё, дзе збіраюся правесці асеннія канікулы... А дзе ж я магу быць на канікулах? Толькі ў дзетдоме!

— Ілья, я не проста так табе звачу. Я вырашыла забраць цябе да сябе. З мужам пагаварыла. Ён згодзен.

Пачуўшы гэтыя словы Найлі-апы, я ледзьве не да неба ўзляцеў. Мяне?! Мяне жадаюць забраць адсюль! Ды мне такое і не снілася ніколі!

— На канікулы? — запытаўся я, стараючыся стрымліваць свае эмоцыі.

— Не, назусім. З органами апякунства я зараней пагаварыла, патрэбныя дакументы збіру. Ты згодзен?

— Так! Я згодзен! Зго-дзен! — я двойчы прыкрычаў у слухаўку сваю згоду. Чамусьці стала страшна, што яна можа мяне не пачуць. На лбе выступіў пот. Радасць перапаўняла маё нутро! Гэта праўда? Можна быць, мне ўсё ж гэта сніцца?

— Калі так, то чакай мяне на наступным тыдні, — сказала Найля-апа. — Але нікому нічога не гавары...

І хіба гэта не шчасце? Тады што гэта? Што раздзірае мяне знутры? Найля-апа сказала нікому не гаварыць. А як гэта зрабіць? Як можна жыць, не падыраючыся з навакольным светам сваім шчасцем? Гэта ж вельмі цяжка! Радасць быццам лезе з мяне на ўвесь белы свет! Эх, раскажаць бы ўсяму дзетдому! Так, няхай ведаюць, няхай зайздросцяць! Няхай бачаць, што ёсць на свеце справядлівасць! А то задзіраюцца са мною, сунанай рыбай клічучы, смяюцца... А Найля-апа выбрала якраз мяне, на іншых не паглядзела. Вось яно — шчасце!

Я доўга пакутаваў, не ведаючы, што рабіць са сваім шчасцем, якое так неспадзявана абрынулася на мяне, але стрымліваў сябе. Трэба было слухацца Найлю-апу. Вечарам, калі ўсе глядзелі тэлевізар, ледзьве не прагаварыўся.

— А ведаеце што... — пачаў я, але «прыкусіў язык». Каб не нагаварыць чаго лішняга, нават рукамі рот закрыў.

Заснуць гэтай ноччу я не змог. Усё думаю, перажываў наконт слоў Найлі-апы. У галаву лезлі розныя думкі. Як тут заснець?

Відаць, у Найлі-апы кватэра прасторная... Калі мне выдзяляць асобны пакой — проста шыкоўна! Але саладзей за ўсё — свабода! Калі і колькі табе ўлезе, столькі і з'яс! І вярнуць, відаць, купяць прыгожыю.

Веласпед! Найля-апа абавязкова купіць мне веласпед! Як даўно я не ездзіў на ім. Цяпер буду ганяць у сваё задалвальнае! Тутэйшыя хлопцы з нейкага ламача сабралі самакат, і каб на ім пакатацца — велізарная чарга. Яшчэ плачу за гэта бяруць: то ябылк, то цукерку трэба аддаць.

Пачну жыць у сям'і, шарсцяныя шкарпэткі, напэўна, звяжуць. Так, як жа без іх зіму перажыць? Наша начная няня ў дзетдоме кожнаму вяжа шкарпэткі. Прыходзіць на працу і прымаецца за вязанне. Мы ёй дапамагам: ём воўну, прадзём яе, закручваем у нітку. Толькі нас у групе дваццаць чалавек, а вя-зальшчыца — адна. Акрамя вязання ў яе шмат іншай працы. Па адной-дзве гадзіны часу аддае яна гэтай справе. За месяц калі нават тры пары шкарпэтак звязка, колькі трэба часу, каб усім дастала! Таму з нецярдпеннем чакаем сваёй чаргі, паколькі са шкарпэткамі, якія нам выдаюць, далёка не пойдзеш. У іх вельмі холадна. Да ўсяго астатняга, і бацінкі нейкія незразумелыя... На марозе падышы разломваюцца.

Усё ж мне дасталіся шарсцяныя шкарпэткі! Мая чарга падыйшла... у красавіку. Дні ў гэты час ужо пацяплелі. «Добра, гэта нават да лепшага. Хто атрымаў шкарпэткі ў лістападзе, у тых яны ўжо з дзіркамі. А я восенню адзену навуоткія», — супакоіў я сам сябе і паклаў іх у тумбачку. Пасля летніх канікул зірнуў... іх нельга было пазнаць. Усё з'ела моль. З усіх бакоў дзіркі... Так і не давялося

панасіць. А ў Найлі-апы ўсё будзе іначай. Я яшчэ пахаджу ў цёплых шарсцяных шкарпэтках! У такіх салодкіх марэх і думках я не заўважыў, як заснуў.

...На наступны дзень сіл хаваць гэтую таямніцу не засталася зусім. У першую чаргу я раскажаў усё аднакласніцы Аміле. А калі Аміля нешта даведалася... І радзіў не спатрэбіцца для вышання. Усім усё стане вядомым. Так яно і атрымалася. Спяраж мяне нават самаму стала цікава: усё дапытваюцца, просяць, каб раскажаў усё падрабязна і з каментарыямі. Некаторыя зайздросцяць. З раніцы да ночы абмяркоўваюць усныаўленне Ілься. Гэтага навіна не змясцілася ў сценна дзетдома, яна хуценька распаўсюдзілася і ў школе. Адна мая сястра Алія не паверыла.

— Не кажу ты глупства, не смяшы людзей, — махнула яна рукою.

Пару дзён я хадзіў быццам паўлін. Праз некаторы час пачаў ужо шкадаваць пра тое, што раскажаў сваю таямніцу. І на тое была свая прычына... Вечарам у пакой сабраліся хлопчакі. Адрэзу стала зразумелым, навошта яны прыйшлі.

— А калі па цябе прыедуць? У які дзень? — пачаў размову Дзінар.

— Не ведаю. Відаць, перад канікуламі...

Твары ў хлопцаў былі незадаволеныя. Яны зайздросцілі. Не маглі яны спакойна перажыць маю радасць, і кожны стараўся сапсаваць мне настроі.

— А чаму ты думаеш, што цябе дакладна забяруць? — далучыўся да размовы Дзім. — Не спяняйся! Тут шмат дзяцей. Калі тая апа прыедзе і ўбачыць усіх нас, можа, і пакіне цябе.

— Так! — Ніл таксама не стаў маўчаць. — Ты ж, Ілья, сухотны. Заўжды хварэш. Па фізкультуры ў цябе адны тройкі, а ў мяне — пяціёркі. Можна быць, гэтай апе патрэбен спартсмен? Калі так, то ўжо прабач.

— Я даўно ведаю Найлю-апу! Яна сама сказала, што прыедзе па мяне, я ж яе не прасіў! — спрабаваў абараніць сябе. Хлопцаў гэта раззлавала:

— Ладна, няхай прыедзе, мы сябе ёй таксама пакажам. — А калі я заспява-ааа-аю...

О, Божа! Навошта я раскажаў? Яшчэ мама нас вучыла: «Свае таямніцы нікому не раскажывай, нават сябрам. У сяброў, вядома, ёсць свае сябры. Калі ўжо так не церпіцца, то вазьміце хуцінку і ў яе раскажыце сваю таямніцу. Пасля зрабіце на хуцінцы вузельчы і «завяжыце» таямніцу ў гэтым вузле. І тады ніхто, акрамя гэтага захавальніка, не зможа раскрыць таямніцу».

Кожны з хлопчыкаў хацеў паспрабаваць сябе ў гэтым шчасці. Так, яны нават не хаваюць гэтага ад мяне. Граюць на маіх нервах, раскажваюць, якія яны дзеля гэтага наладзіць хітраці. Вунь той Рустам, які вечно заікаецца, задумаў праспяваць песенку Маманцяняці. Замучыў ужо ўсіх гэтай песняй. Хто яго навучыў? Які-небудзь раённы агляд — дырэктар заўсёды прымушае спяваць Рустаме. Словы там такія жаласлівыя:

*Пусть мама услышит,
Пусть мама придёт,
Пусть мама меня непременно найдёт!
Ведь так не бывает на свете,
Чтобы были потеряны дети...*

Як даходзіць да гэтага месца, Рустам, не шкадуючы слёз, пачынае плакаць. Тады ў Доме культуры ён так і зрабіў. Члены журы, жанчыны, убачыўшы гэта, таксама ў слёзы, а народ што ёсць сілы апладзіруе! Першае месца — у Рустаме. Калі ў дзетдом прывязджаюць вялікія начальнікі, Маўліда Нургаліева таксама прымушае спяваць «Маманцяня». Варта гасцям расчуліцца — дырэктар адрэзу ж побач: дапамогу прасіць.

— Калі мне на сцэне не хочацца плакаць, я знарок язык сабе прыкусваю, — аднойчы пахваліўся Рустам.

За гэта яму дырэктар выдала новую вопратку. Які знаходлівы, атрымліваецца! А калі ён перад Найлі-апою такі спектакль наладзіць — справа не на маю карысць! Дзім таксама не жадае заставацца ўбаку:

— А я, калі гэтая апа зойдзе да нас у групу, пачну мыць падлогу. Яна падумае: які працалюбівы хлопчык! А такое дзіця ўсім патрэбна! У такім выпадку без крыўд, добра?

Нарэшце прыехала Найля-апа. Ведалі б вы, як на яе пазіралі ўсе дзеці... Абляпілі з усіх бакоў, як чмялі мёд. Нават праісці ёй не было магчымасці. Для госці наладзілі экскурсію па дзетдоме. Дзеці не адыходзілі ад яе. Ва ўсіх у вачах гарыць адно жаданне: толькі б яна звярнула на іх увагу. А Найля-апа з самага пачатку ўзяла мяне за руку і болей не выпускала.

Пасля азнамялення з умовамі жыцця ў дзетдоме дырэктар запрасіла мяне і Найлю-апу да сябе ў кабінет.

— Ёсць жа Бог на свеце... Даўно марыла ўзяць дзіця. Вось так... — апа ласкава паляпала мяне па плячы. — Пакуль на канікулы забяру. Адначасова буду дакументы рыхтаваць.

Пасля мяне адпусцілі ў пакой. Рэчы былі ўжо даўно сабраны. Я паспяшаўся па іх. Хуценька апануў куртку, сумку павесіў цераз плячо. Выходжу ў залу, а там сядзяць дзве мае сястры, Алія і Зульфіра. Сваю крыўду нават не хаваюць, твары заплаканыя, вочы апухлі.

— Ільяс-ага, ты нас кідаеш? Гэта праўда? — усхліпваючы, запыталася Зульфіра.

Я не ведаў, што адказаць. Слоў не было. Як я мог збыцца на сваіх родных? Мне зрабілася вельмі цяжка...

— Ён забыўся, што казаў нам бацька перад смерцю! — глядзячы ўбок, сказала Алія. Мае вочы яна бачыць не хацела. — Ён казаў: «Заўсёды будзьце разам! Ніколі не кідайце адно аднаго!» А ты!.. — сястра закрыла твар рукамі і зараўла. — Я, што, застанусь зусім без брата? А што мы будзем рабіць, калі за-сумеем? Словы сястры былі як нож, які рассяк маё сэрца. Што тут скажаш?

— Здраднік! Цябе, што, цыганы выхоўвалі? Бачылі б гэта зараз мама з татам, што б яны казалі!

Я не знаходзіў сабе месца. Неспадзеў з вачэй паліліся слёзы. Калі да гэтага часу я зыў ад радасці, то цяпер... Я зусім забыўся на сваіх самых блізкіх людзей.

— Ільяс, хутчэй, дырэктар чакае, — выхавальніца падштурхоўвала, але мае ногі ўжо да дырэктара не ішлі.

Так, я памыляўся. Алія праўду сказала: здраднік я! У горле быццам гліна завязла. Немагчыма нават слова вымавіць, нават уздыхнуць не атрымліваецца! Ногі не слухаюцца. З вачэй слёзы ручаём цякуць... Я ледзьве дайшоў да кабінета. І да Найлі-апа хочацца, у сям'ю, і з сёстрамі развітвацца нельга. Калі я зайшоў да дырэктара ў кабінет, Найля-апа адрэзу адчула надобрае.

— Што з табою здарылася? — запыталася яна.

— Нічога, — адказаў я, стараючыся супакоіцца. — Найля-апа, вы... прабачце мяне... Мяне кінула ў дрыжкі, словы не выгаворваліся.

— Я не змагу да вас пайсці. Тут застаюся яна.

Дырэктар і медсястра былі агаломшаны! Так сорамна было глядзець ім у вочы... Я хутка выйшаў з кабінета. Калі апынуўся на вуліцы, пабег куды вочы глядзелі... Бег доўга-доўга... у невядомы бок... Цэлы дзень я прывёў у лесе... Вечарам, калі вярнуўся ў дзетдом, Найлі-апы ўжо не было...

З башкірскіх.
Пераклад Алеся КАРЛЮКЕВІЧА

«У свой Урал урос ён каранямі...»

Зульфія ХАНАНАВА

Маналог свойскай гускі

Гусі! Дзікія гусі!
За вамі ўслед паляцела я.
І мне таксама
неба абняць захацелася.
На жаль,
крылы слабыя
варнулі на зямлю грэшную.
Але і глытка свабоды
хапіла,
каб згубіць радасць
даўнейшую.
Разу хапіла відушчай стаць:
боль спазнаць,
жаль спазнаць,
сум спазнаць...
Уцякачку нажом вострым
пакарала гаспадыня —
няволяі падпярэзала.
Гусі! Дзікія гусі!
Як хачу я ў неба!
Я ж таксама ваша,
свойска толькі,
з крыламі падрэзанымі.
Мала, так мала трэба,
каб прысмак спазнаць
ічасця зямнога
горкі.
Ведаю ўперад,
загадзя:
не абысці, не аб'ехаць
холад ляза
...пасля,
удзячнасць гаспадары.
Але ж, калі прыйдзе раба
і пер'е запэкае кроў,
гусі, дзікія гусі,
паверце:
за вамі ўзнімаю ў сінечу ізноў!
Ужо пасля смерці...
Ужо пасля смерці...

Сучаснасць, эх!
Адно расчараванне.
Ці смех, ці грэх!
Жаночае ярмо.
Пра розум наш
і валасы казанне
Балюча гонар закрунула мой.
— Хто розум змерыў?
Учыняю допыт.
Прыкмета вытанчанасці —
валасы?
Касой цяжкой
упаў на плечы клопат.
Лагічнасць-сэнс
мяняюць адрасы.
Сучаснасць, эх!

Пытанне на пытанні.
Вось валасы кароткія цяпер.
Што з розуму вялікага,
васпані?

Сучаснасць, эх!
Губляецца давер.
Хачу ствініца,
мітусіца досыць,
Што пустацвет
ітюдэжны ўпарты бег.
...А каб жа хто пазычыў свае косы.
Хачя б на дзень пазычыў косы, эх!

З башкірскай.
Пераклад Іны ФРАЛОВАЙ

Гульназ КУТУЕВА

Шчаслівая па-свойму

Ад дробных бедаў што тужыць?
Шчаслівая па-свойму,
Са ічасцем я жадаю жыць,
Трымаць яго ў абдоймах.

І я сама ў сваім жыцці
Жыццёвы верш складаю:
Іду, куды жадаю ісці,
Сябрую, з кім жадаю.

Мае жыццёвы радкі
Складаюцца без стомы.
І лініі маёй рукі
Не паўтарыць нікому.

Шчаслівай мне патрэбна быць
І я ічаслівай буду!
Я долю ічасцейка здабыць
Жадаю і забуду!

Я вышываю свой узор
І падбіраю няткі.
І лёсу я не шлю дакор,
За гэта — ічасця зліткі.

Бо лёс людскіх не любіць слёз,
Жалобы і адчаю.
Сама я вызначаю лёс
І шлях свой вызначаю!

І, як магу, сама цягну
Жарэб, мне на удачу...
Не збудзецца — сябе адну
Ва ўсім абвінавачу!

Мае сябры, мая радня —
Усіх вас абдымаю!
І Творцу дзякую ітюдня
За ўсё, што сёння маю!

З башкірскай.
Пераклад Генадзя АЎЛАСЕНКІ

Жыццё — не сон. Без выпадковых дзеяў.
Тут кожны момант важны ўсё адно.
Як зведзець сутнасць нібы агаліе —
Каб ічасцем напаўнялася яно?

Святых надзей жыццё не пазбаўляе:
Азню ў жывой душы заўжды гарэць!
Вясна мне сутнасць нібы агаліе —
Без крылаў нават я магу ўзляцець!

У кветках далягляды — перад намі.
Сляды былых шляхоў не прападуць.
Загартаваў нас люты халадамі,
Што пост вясне са слёзамі задуць.

Аслепіць зрок вясновая палітра.
З яе дыханнем прыйдзе дабрыва.
Вясна ўсё зробіць хутка і няхитра,
І новая зазые вышыня!

Даніну аддавай жыцця імгненням —
На варту часу велічнаму ўстань!
Мне дорыць невывчэрпае натхненне
Натхнёна сягоняшня раць!

З башкірскай.
Пераклад Рагнеда МАЛАХОЎСКАГА

Кадзім АРАЛБАЙ

Белая юрта

Урывак з паэмы

Башкартастан — край белых юртаў
ветлы,

Зямля, ты бачная краіне ўсёй.
Душа народа, нібы церам светлы,
Адкрыта людзям, поўна дабрывай.

Народ мой, на зямлі абрабаванай,
На папялішчах, дзе ўзышоў палын,
Ты, што прайшоў праз шымат
выпрабаванняў,
Зноў адраджаў юрт белых купалы.

Тарханы, ханы жорстка прыгнатылі
Цябе стагоддзі, але дзень прыйшоў —
З крыві і слёз, якія палівалі
Зямлю, прамене добра, святла ўзышоў.

Узводзіў юрту белую — надзею,
Змацоўваў у адно ты сотні швоў.
А каб ісці, каб цемра-ноч радзела,
Ад сэрца запаліў агонь кастроў.

Напэўна, і назвалі юрту белай
Не ад таго, што лямець — бель аблок:
Угадаваць святло душы, цяпло надзеі
Башкір у ёй, нібы ў калысцы, змог.

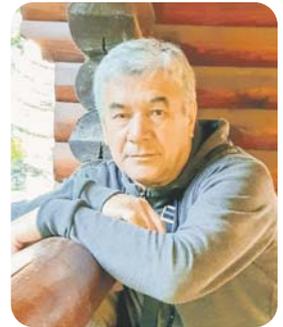
Ад гор, да неба ўзнесеных, Урала
Башкір духоўную ўзяў вышыню.
За векам век абараняў ён права
На ічасце — мару вабную сваю.

У свой Урал урос ён каранямі,
Але не здрадзіў мары той святой,
І самымі бязрадаснымі днямі
Было надзей белых юрт святло.

Нібы ў Урал-батыра на зіяне
Каштоўнейшых каменнай пераліў,
Так зіхацяць і свецяцца агнямі
Пасёлкі, вёскі — сённяшні матыў.

Нам юрта белая — спамін былога,
Яна як летатіс мінулых дзён,
Народа незаплямленае слова,
Старонка светлая зямлі маёй.

З башкірскай. Пераклад Наталлі
КАЗАПАЛЯНСКОЙ

Хісмагула ЮЛДАШАЎ

Карані

Вырываючы дрэва з зямлі,
Разышлася пякельная сіла,
Бура пальцамі дуб абхапіла,
Карані, нібы змеі, паўзлі.

Асвятлялі паўзмрок бліскавіцы,
Ды на іх было страшна зірнуць.
Гулкім громам раўлі навалніцы,
Пагражаючы свет праглынуць.

Не збылася пякельная воля,
Дуб умее сябе бараніць.
Нібы дуб, я стаю сярод поля,
Бо трымаюць мяне карані.

Моцны ствол і надзеяная крона
Адвядуць і тузу, і бяду...
Ды галоўная ўсё ж абарона:
Карані, што ад продкаў ідуць.

З башкірскай.
Пераклад Генадзя АЎЛАСЕНКІ

Стане пахмурнай дарога...
Ды абудзіцца зямля...
Ці далёка да астрога —
У Сібір даўжэйшым шлях.

За чарговым паваротам
Не разгледзець ні душы.
Ямы, купіны, балоты,
Жыць табе або не жыць...

Лёс — ці блізка, ці далёкі —
Дасць такога кухталы!..
Дзе ні сідзецца ён толькі —
Шлях мужчыны, шлях каня.

З башкірскай.
Пераклад Рагнеда МАЛАХОЎСКАГА

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:

Віктар Гардзей
Уладзімір Гніламедаў
Вольга Дадзімава
Віктар Кураш
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў

Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чарнінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lit_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
адказны сакратар — 377-99-73
аддзельны крытыкі і бібліяграфіі;
пробы і пазяі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падпісаныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для наставнікаў;
63852 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выданае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друк
18.05.2023 у 11.00
Ум. друк. арак. 3,72
Наклад — 694

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013
Заказ — 1044
D 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
M 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рупакісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэдакуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтараў публікацый.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

